

למעשה

פרשת משפטים

©

כל הזכויות שמורות

למכון 'למעשה'

ולפנחס זרביב

כתובת המחבר

חנה סנש 21\11

אשדוד

058-3271323

p0583271323@gmail.com

כמו כן המכון מתמחה בעריכה לשונית וכתובת דברי

תורה וסיפורי אמונה

פרשת משפטים

בחרר המין האנושי, אמר כן, אנו שרחוקים ממנו בשלימות, 'על אחת כמה וכמה בל ניתן שינה לעינינו'.

גודל אהבת התורה של ר' יוחנן

ועוד על אהבת תורה מבואר בילקוט שמעוני בפרשתנו (סוף משפטים, פסקא צה) 'זיהי משה בהר ארבעים יום וארבעים לילה' - רבי יוחנן היה מטייל מטבריה לציפורי והיה נשען על כתפיו של רב חייא בר אבא. ועברו ליד בית החקל אמר 'שלי היה ומכרתיו כדי ללמוד תורה'. וכן כשעברו ליד בית הזית אמר 'שלי היה ומכרתיו כדי ללמוד תורה' וכן כשעברו ליד בית הכרם אמר 'שלי היה ומכרתיו כדי ללמוד תורה', כאן כבר ר' חייא בר אבא לא יכל היה לעצור ברגשותיו ובכה, מפני שר' יוחנן לא השאיר לעצמו כלום לזקנותו. רבי יוחנן ענה לו בני 'קל הוא בעיניך, שמכרתיו דבר שניתן לשישה ימים, (שזה העוה"ז שנברא בששה ימים) וקניתו דבר שניתן לארבעים יום וכו' (שזה התורה שמשנה עלה לשמים בשבילה ארבעים יום). ומסיים המדרש 'כד דמך רבי יוחנן היה דורו קורא עליו אם יתן איש את כל הון ביתו באהבה שאהב ר' יוחנן את התורה בוז יבוזו לו'.

קושיות על דברי המדרש

וצ"ב א. מה צריך להשימענו שהלך מטבריה לציפורי. ב. מה צריך להשימענו שהיה נשען על כתפיו. ג. בשביל מה ר' יוחנן סיפר לו את זה וכי בשביל לפרגן לעצמו. [במאמר מוסגר ר' חייא בר אבא בכה, רואים את עומק האכפתיות שלהם אחד מהשני כאשר הבין שלא הניח לעצמו כלום לעת

איסור הונאת גר וגר לא תונה וגו' כי גרים הייתם בארץ מצרים (כב, כ) אם הוניתו אף הוא יכול להונותך ולומר לך אף אתה מגרים באת (רש"י)

דברי חז"ל שהביא רש"י צריכים תלמוד, וכי כל הסיבה שאסור להנות גר הוא רק משום שיכול להשיב לו

שגם הוא היה גר במצרים, וללא זה היה מותר להנות גר.

אלא כמו שביאר החפץ חיים שבגלל שזה קרה לאדם עצמו זה חמור מה שהוא מקניט את חברו כמו שבלשון הרע הוא לא נענש רק אם הוא בעצמו עשה דבר זה בעצמו

למה משה רבינו לא ישן ארבעים יום.

כל הכסף שאתה סופר ארבעים יום שלך הוא, היה זה יעקב המיליארדר, שאמר לשמעון כהוקרה על שהציל את חייו. שמעון הביא שקים בכמויות והחל סופר, עברו 12 שעות ברצף הוא כלל לא שם לב, והמשיך לספור עוד 12 שעות, באומרו האיד אישן כשיש כזה הזדמנות שכל הכסף שאני סופר שלי הוא. זה המשל. והנמשל זה משה רבינו שעלה להר סיני ארבעים יום (כד, יח) ולא ישן באותם ארבעים יום. וביאר רבינו יונה באבות (פ"ב מט"ו) שמה שלא ישן זה לא משום שרצה לענות את עצמו ובכה. אלא 'כך אמר משה אם אישן כמה מרגליות מדברי תורה אפסיד', ומסיים רבינו יונה שאם משה

שישמועותיו מיוחדות וברורות, ר' יוחנן החל ללמוד עימו, ועל כל דבר שר' יוחנן אומר, הוא הביא לו תנא דמסייע מבריייתא, כאן ר' יוחנן כבר הבין שאין תחליף לריש לקיש, ואמר את כבר לקישא, הרי בר לקישא כל דבר היה מקשה לי עשרים וארבע קושיות, והייתי מתרץ לו עשרים וארבע תירוצים, ומימלא רווחא שמעתא, ואילו אתה מביא לי תנא דמסייע, וכי אני לא יודע דשפיר קאמינא, היה ר' יוחנן הולך וקורע בגדיו מרוב צער ובוכה ואמר היכן את בר לקישא, היכן את בר לקישא והיה צורח עד שהשתבשה דעתו ורבנן התפללו עליו שימות (שזה עצמו שעת הדחק גדול להתיר להתפלל על חולה שימות) ואכן הוא מת עד כדי כך התקיימו בו דברי הרמב"ם (פ"ז מרוצח ה"א) וחי בעלי החכמה ומבקשיה בלא תלמוד כמיתה הם חשובים, לכן מותר לו למכור את כל רכושו כי זה לא בשביל ללמוד אלא כדי לחיות. וכתב בספר לב אליהו, שכאשר עשרת בניו של רבי יוחנן מתו ב"מ (ברכות ה:), למרות זאת קיבל עליהם תנחומים, ולא זאת בלבד, אלא אף היה הולך ומנחם אחרים ומראה להם את העצם של בנו הקטן, ואומר להם "לכם אבד אדם אחד ולי עשרה, וזאת העצם של בני העשירי". ואילו כשלא מצא חברותא כדי ללמוד תורה כפי רצונו, יצא מדעתו עד שהיו חכמי ישראל צריכים לבקש עליו רחמים שימות, מפני שידעו שאם יתפללו עליו שיבריא, שוב יצא מדעתו כאשר לא יהיה לו עם מי ללמוד... ה. באבות אמרו (פ"ה מ"א) בעשרה מאמרות נברא העולם, והרי במאמר אחד יכל להיבראות, אלא ליתן שכר טוב לצדיקים

זיקנה בכה, הלוואי וגם אנו נוזיל דמעה על המצב הקשה של השני]. ד. למה מכר הכל, הרי אפי' בשביל מצוה עוברת לא מחויב לתת יותר משליש ממונו, כמבואר בב"י (סו"ס תרנ"ו) בשם הראב"ד 'כדי שלא יבוא לידי עוני ויפיל עצמו על הציבור, וכמו שאמרו (כתובות ג.) המבזבז לא יבזבז יותר מחומש, שהעוני כמיתה' כ"ש שלא למכור את כל ממונו. ה. מה ענה לו בכך שקנה דבר שנברא בשישה ימים וקנה דבר שנברא לארבעים יום ו. למה רק לאחר שנפטר אמרו עליו 'אם יתן איש את כל הון ביתו באהבה שאהב ר' יוחנן את התורה בוז יבזו לו' ולא אמרו את זה בחייו. ז. למה מי שימכור את כל רכושו כדי ללמוד תורה בוז יבזו והרי זה בדיוק מה שר' יוחנן עשה ולא יותר אז מה המיוחד בר' יוחנן.

תירוצים

והתירוץ א. טבריא וציפורי היו סמוכות זו לזו, ובמסלול כזה קצר ראה שהוא מכר כל כך הרבה נכסים, וכ"ש שמכר את כל מה שהיה לו בשאר מקומות. ב. אע"פ שהיה נשען על כתפיו ולא היה כל כך בכוחו לא חשב מה ישאיר לזקנותו. ג. המטרה שר' יוחנן סיפר לו היא כדי ללמדו מה העיקר ומה הטפל בעולם. ד. והסיבה שהותר לו למכור את הכל, היות ובלי שיוכל ללמוד זה היה אצלו בגדר פיקוח נפש ובשביל פיקוח נפש מותר, ובגמ' בב"מ (פד.) מסופר שכאשר ריש לקיש החברותא שלר' יוחנן נפטר, הוא הצטער הרבה שחסרה לו החברותא, וחבריו ידעו שהפתרון הוא לסדר לו חברותא טובה, ואחרי הרבה בדיקות שלחו לו את ר' אליעזר בן פדת

בנפשין {דברים טו-א} אפס כי לא יהיה בך אביון אולו אותבי תותי גודא רעיעא הוו קא כרכי ריפתא אתו תרי מלאכי השרת שמעיה רבי יוחנן דאמר חד לחבריה נישדי עליהו האי גודא ונקטלינהו שמניחין חיי עולם הבא ועוסקין בחיי שעה אמר ליה אידך שבקינהו דאיכא בהו חד דקיימא ליה שעתא רבי יוחנן שמע אילפא לא שמע אמר ליה ר' יוחנן לאילפא שמע מר מידי אמר ליה לא אמר מדשמעי אנא ואילפא לא שמע ש"מ לדידי קיימא לי שעתא אמר ליה רבי יוחנן איהדר ואוקי בנפשאי {דברים טו-יא} כי לא יחדל אביון מקרב הארץ ר' יוחנן הדר אילפא לא הדר עד דאתא אילפא מליך רבי יוחנן אמרו לו אי אתיב מר וגרים לא הוה מליך מר אזל תלא נפשיה באסקריא דספינתא אמר אי איכא דשאל ליה במתניתא דר' חייא ורבי אושעיא ולא פשטינא ליה ממתני' נפילנא מאסקריא דספינתא ומבענא אתא ההוא סבא (תענית כ"א רע"א) רואים כמה החשיבו את אילפא, עד שהקדימוהו לר' יוחנן ואמרו שאם היה אילפא יושב באוהלה של תורה ולא היה יוצא למיעבד עיסקא היו ממליכים אותו, כיון שגמיר טפי מר' יוחנן (רש"י שם), וגם אחרי שיצא לעבוד הראה שאף כי עבד עיסקא גרים טפי מניה (רבינו חננאל ורש"י שם) וצ"ב אם כן למה ר' יוחנן הוא זה שזכה לשמוע ולא אילפא, אלא בכישרון ובהתמדה אילפא היה גדול אבל באהבת תורה וביקוש החכמה ר' יוחנן היה גדול ומה שהאדם רוצה לשמוע הוא שומע

שמקימים את העולם שנברא בעשרה מאמרות. רואים שכל שלקח יותר מאמרות להיבראות יש יותר שכר, ולכאוף הוא הדין ככל שיש יותר ימים שנברא יש יותר שכר, לכן ממה שהתורה ניתנה בארבעים יום ולא ביום אחד, זה כדי להרבות שכר לכן כ"ש שאמכור את חפצי שנבראו בששה ימים בשביל התורה שניתנה לארבעים יום. ו-ז. ולפי"ז מובן למה רק כשנפטר קראו עליו 'אם יתן איש את כל הון ביתו באהבה שאהב ר' יוחנן את התורה בזה יבוזו לו' כי ממה שמכר את ביתו עוד לא רואים שאהב את התורה אלא ממה שבלי תורה הוא יצא מדעתו ראו למפרע שזה הסיבה שהוא מכר כי בלי תורה אי אפשר לחיות. וכן לא כל מי שימכור את כל רכושו בשביל ללמוד בזה יבוזו לו, שמה זה לעומת ר' יוחנן שנפטר כשחסר לו תורה.

ואיך גם אנו מגיעים לזה, ומבואר בגמ' בב"מ שזה ע"י הקושיות והתירושים שאז רווחא שמעתא. וכן מבואר בלשון הרמב"ם (פ"ז מרוצח ה"א) שכ' לגבי תלמיד שגלה לעיר מקלט מגלין רבו עימו שנאמר וחי עשה לו כדי שיחיה, 'וחיי בעלי החכמה ומבקשיה בלא תלמוד כמיתה' חשובים' לא כתב וחי בעלי תורה, אלא בעלי חכמה, שהכוונה שלומד את התורה בעומק ומגלה את חוכמתה כמו שכתב הסדר היום בחשיבות הלימוד בעיון שבלא זה הוא מוציא שם רע על התורה החכמה.

המעשה באילפא ור' יוחנן

אילפא ור' יוחנן הוו גרסי באורייתא דחיקא להו מילתא טובא אמרי ניקום וניזיל וניעבד עיסקא ונקיים

להגיע למטרה של איזיל ואתהני בהאי עלמא. משא"כ אליעזר בן דורדיא ששמע מאותה אישה שאין לו תקנה אבל לא זה מה שהוא רצה

הלימוד מזה למעשה. ללמוד תורה בהבנה, ולנצל כל דקה שאפשר ללמוד כמו שמושה רבינו אמר האיך אישן כמה מרגליות מדברי תורה אפסיד.

במדרש (ויקרא רבה ל, א) מצינו דוגמה נפלאה להבין מהי אהבת תורה, כיצד מגלה אדם את אהבתו לקב"ה:

"רבי יוחנן הווה מטייל סלק מטבריא לציפורין, והווה רבי חייא בר אבא מסמך ליה – רבי יוחנן היה מהלך מטבריה לציפורי, ורבי חייא בר אבא היה מלווה אותו. "מטון חד בית חקל" – עברו ליד שדה גדול. "אמר [רבי יוחנן לרבי חייא בר אבא]: 'הדין בית חקלא הווה הדידי, וזבינית יתיה בגלל למזכי באורייתא' – שדה זה היה פעם שלי, ומכרתיו על מנת לזכות לתורה. "מטון חד דבית כרמא" – המשיכו הלאה בדרכם, והנה הם עוברים ליד כרם ענבים גדול ששוויו רב. "אמר: 'הדין בית כרמא דידי הוות, וזבינית יתיה בגלל למזכי באורייתא' – גם אותו מכרתיו כדי לזכות בתורה. "מטון חד דבית זיתא" – שוב עברו ליד מטע זיתים גדול. "אמר: 'הדין בית זיתא דידי הווה, וזבינית יתיה בגלל למזכי באורייתא' – גם את המטע הזה מכרתיו כדי לזכות להידבק בתורה.

למה רק ר"ע למד ק"ו ומה רך פסל את הקשה קשה לא כ"ש שיפסול את הרך

וכן רואים אצל ר"ע שכתוב במדרש מה היה תחילתו של רבי עקיבא? אמרו: בן ארבעים שנה היה ולא שנה-לא למד כלום. פעם אחת עמד על פי הבאר, שאל: מי חקק אבן זו? ענו לו: לא המים שתדיר נופלים עליה בכל יום?! אמרו: עקיבא! לא קראת את הפסוק "אבנים שחקו מים" (איוב יד ט). מיד היה רבי עקיבא ודן קל וחומר בעצמו. מה רך - מים פסל את הקשה - אבן, דברי תורה שקשים כברזל על אחת כמה וכמה שיחקקו את לבי שהוא בשר ודם. מיד חזר ללמוד תורה. וצ"ב למה מיד דן ר"ע קו בעצמו והרי אנו כמה פעמים רואים אבנים ששוחקים מים ומעולם לא חשבנו על הק"ו של ר"ע. ובפרט שבתנא דבי אליהו אמרו בדיג אחד "היה מלגלג על אליהו הנביא וששאלו למה לא לומד תורה הוא אמר לו שה' לא נתן לו חכמה ולמה לא למד ק"ו מהמים הרי מסתמא בלב ים ראה תמיד תופעות כאלה

מה שאדם רוצה לשמוע הוא שומע

אלא מה שאדם רוצה לשמוע זה מה שהוא שומע ור"ע רצה לשמוע שהוא יכול ולכן כל דבר ראה ראה איך הוא יכול משא"כ אותה דייג וכל אדם שנוה לו לשמוע שאינו יכול כדי שזה לא יחייב אותו וכן מצינו לגבי אחר ששמע בת קול שאומרת שובו בנים שובבים חוץ מאחר ואמר הואיל וכך נאמר עלי איזיל ואתהני בהאי עלמא וביאר הבעש"ט הובא במכתב מאליהו ח"א שזה מה שהוא רצה לשמוע כיון שרצה

תורה עוד שנה, מכר שדה כדי ללמוד עוד שנה, ומכר אף את הכרם כדי ללמוד שנה נוספת. אהבת התורה שלו הייתה כה גדולה, מחממת וקורנת, עד שהשפיעה על כל הדור כולו! לכן אמרו זאת "כל אנשי דורו", לפי שכל הדור הושפע מאהבת התורה של רבי יוחנן.

(ובמאמר מוסגר: הדוגמה האישית היא הדרך הטובה ביותר לחנך את הזולת. לא די לומר לילד: "תברך, תלמד". לא תמיד זה יועיל, שכן מפחד לא לומדים ולא מברכים. אם אתה עצמך תברך בכוונה ליד הילד – הדבר ישפיע עליו וגם הוא יברך בכוונה. האישיות של רבי יוחנן, אהבתו ומסירות נפשו לתורה, הקרינו, השפיעו והאצילו על כל הדור כולו).

על כל פנים, השאלה הנשאלת: מהי תשובתו של רבי יוחנן לרבי חייה על תמיהתו שלא השאיר לו מאומה לימי זקנותו?

למה הוא לא ענה שבוטח בה' ויש ענין שלא להשאיר מהיום למחר וכיו"ב

על מסירות לתורה מקבלים שכר בעולם הזה ועדיין נותר לנו לברר את דברי רבי יוחנן לרבי חייה: "מכרתי דבר שנברא לשישה ימים וקניתי דבר שניתן לארבעים יום". נקודה זו תובן על פי דברי הגמרא (ברכות כה:): "תנו רבנן: בכניסתו [לבת המדרש] מהו אומר? 'יהי רצון מלפניך ה' אלקי, שלא יארע

"שרי רבי חייה בכי" – רבי חייה בר אבא התחיל לבכות, לפי שנוכח לדעת שרבי יוחנן נשאר עני ואביון, נקי מכל נכסיו. "אמר רבי יוחנן: 'מה את בכי?' – על מה הינך בוכה?"

"אמר ליה: 'על דלא שבקת לסיבותך כלום'" – אני בוכה על כך שלא השארת כלום לעת זקונתך. באותם ימים לא הייתה קצבת זקנה ולא ביטוח לאומי, ורבי יוחנן, כדי לזכות לכתר תורה, מכר את הכול! "אמר ליה: קלה היא בעיניך מה שעשיתי, שמכרתי דבר שנברא לשישה ימים וקניתי דבר שניתן לארבעים יום, שנאמר: וַיְהִי שֶׁשָׁ (עם ה') אַךְ בָּ. עֵים יוֹם וְ אַךְ בָּ. עֵים לְיָהּ, וְכֵתִיב: וְ אַ שׁ' בַּ הָר אַךְ בָּ. עֵים יוֹם וְ אַךְ בָּ. עֵים לְיָהּ."

תשובתו זו של רבי יוחנן אינה מובנת. היה לו לומר: "אני בוטח בה' שאסתדר בגיל הזקנה והוא יספק לי את צרכיי..." "למה התכוון רבי יוחנן בדבריו אלו לרבי חייה בר אבא?"

ממשיך המדרש: "כד דמך רבי יוחנן, הווה דורו קורא עליו" – כשמת רבי יוחנן, כל אנשי דורו היו קוראים עליו את הפסוק בשיר השירים: "אם יִתְּנֵן אִישׁ אֶת כָּל הוֹן בֵּיתוֹ בָּ. אֶהְיֶה שֹׂאֵהב רַבִּי יוֹחָנָן אֶת הַתּוֹרָה, בְּיּוֹז יְבוֹזוּ לוֹ".

כלומר, רבי יוחנן, מתוך אהבתו העזה לתורה, למד תורה במסירות נפש. הוא מכר בית כדי ללמוד

על המצווה עצמה אי אפשר לשלם בעולם הזה, כי אין בכל העולם די שכר אפילו על המצווה הקטנה ביותר. אבל כשעושים את המצווה במסירות נפש, באהבה, בעמל – על העמל והמסירות מקבלים שכר כאן בעולם הזה! לכן את הפסוק: "אם בַּחֶקְתִּי תַתְּ לִּי" (ויקרא כו, ג), שהשכר על כך הוא בעולם הזה, מפרש רש"י: "בַּחֶקְתִּי תַתְּ לִּי" – שתהיו עמלים בתורה", כי על מסירות נפש מקבלים שכר בעולם הזה. מעתה יובנו שפיר דברי רבי יוחנן. רבי חייא בכה על כך שרבי יוחנן לא השאיר לעצמו שום נכסים לעת זקנה. ענה לו רבי יוחנן: אני מכרתי דבר שנברא בשישה ימים וקניתי תורה, שניתנה בארבעים יום, כלומר מסירות הנפש שלי לתורה, אהבתי לתורה, שמכוחה מכרתי הכול – עליה אקבל שכר כאן בעולם הזה! זו הייתה אפוא תשובתו: אם דברים שנבראו בשישה ימים יכול אדם ליהנות מהם לעת זקנה, דברים שנבראו בארבעים יום – היינו תורה שלמד בעמל ובמסירות נפש – על אחת כמה וכמה שיקבל עליהם שכר בעולם הזה (מלבד השכר השמור לו לעולם הבא על המצווה עצמה), כי אכן "בַּחֶקְתִּי תַתְּ לִי" (משלי טז, כו)! אדם המוסר את נפשו על לימוד התורה, כבר הביטחוֹ התנא באבות (ד, ט): "כל המקיים את התורה מעוני, סופו לקיימה מעושר", שמלבד השכר האין סופי שיקבל בעולם הבא, יקבל גם כאן בעולם הזה שכר על המסירות והעמל. זהו הסוד הטמון ב"נעשה ונשמע". ככל שאדם יעמול וימסור נפש מתוך גילוי אהבה עצומים לקב"ה, כך יזכה להכין כלי קיבול גדול

דבר תקלה על ידי, ולא אכשל בדבר הלכה, וישמחו בי חבריי, ולא אומר על טמא טהור ולא על טהור טמא, ולא ייכשלו חבריי בדבר הלכה ואשמח בהם. ביציאתו מהו אומר? 'מודה אני לפניך ה' אלוקי, ששמת חלקי מיושבי בית המדרש ולא שמת חלקי מיושבי קרנות, שאני משכים והם משכימים – אני משכים לדברי תורה והם משכימים לדברים בטלים, אני עמל והם עמלים – אני עמל ומקבל שכר והם עמלים ואינם מקבלים שכר, אני רץ והם רצים – אני רץ לחיי העולם הבא והם רצים לבאר שחת". והקשה המהרש"א שם, שלכאורה יש כאן כפילות: בתחילה הוא אומר: "אני עמל ומקבל שכר". איזה שכר? גן עדן. אם כן, למה הוא מוסיף ואומר: "אני רץ לחיי העולם הבא"? הן לכאורה השכר והעולם הבא, דבר אחד הם! ותירץ על פי דברי הגמרא בסנהדרין הנ"ל, וזו לשונו: "...וקאמר שם: גַּן־פֶּשֶׁחַ עַמְלָא עָמַד לֵה לֵי כִי אַ כְּפָ עָ לִיּוּ פִּיהוּ, 'הוא עמל במקום זה ותורתו עומלת עליו במקום אחר', היינו ואני עמל ומקבל שכר' דקאמר הכא, שהתורה

עומלת עליו הוא שכרו בעולם הזה, ועוד 'ואני רץ לחיי העולם הבא', שהוא השכר לעתיד". כלומר, אלו שני דברים: "אני עמל ומקבל שכר" – בעולם הזה. על עמל, על עשיית המצוות באהבה ובמסירות נפש, מקבלים שכר בעולם הזה. אך קשה לכאורה, שהרי כבר אמרו חז"ל (קידושין לט): "שכר מצווה בהאי עלמא ליכא" – אין שכר בעולם הזה על המצוות! התשובה היא: כל זה בנוגע לשכר על עצם המצווה.

מישהו שאומר לאשתו איך בעליך השאיר אותך כל כך הרבה זמן לבד הרי את כמו אלמנה חיה. אמרה לו אם בקולי היה שומע היה נשאר עוד 12 שנה, והקשה ר' חיים שמואלביץ למה לא נכנס לפחות להגיד שלום. מה עם הכרת הטוב, ותירץ ש12 ועוד 12 זה לא 24 וכוונתו כנ"ל שהפסק לרצף.

והמשילו משל שלאדם שקנה קומקום חדש, ועוד באותו יום חזר למוכר ואמר למה רימתני ומכרת לי מוצר מקולקל שלא מרתית את המים, נטל המוכר את הקומקום ומלאו מים והפעילו, ולמרבח הפלא המים רתחו מצוין, אמר לו המוכר אתה רואה שזה עובד מצוין, מעתה בא תספר לי איך הרתחת אולי הבעיה היא בתקע וכיו"ב, הקונה סיפר הרתחתי דקה וכיביתי כי הייתי צריך לשפוך זבל, אבל מיד שחזרתי, הרתחתי שוב דקה, כי שוב הייתי צריך לצאת ומיד שחזרתי שוב הרתחתי, המוכר שנדהם מהבורות הסביר לו שאם לא מרתיתים עד הסוף במשך כארבע דקות, אלא דקה כן דקה לא, גם תעמוד יום שלם לא יצא מזה כלום. הנמשל מי שלומד דקה ומפסיק דקה לא יצא לו מזה הרבה.

הלימוד מזה למעשה ללמוד ברצף ולא לצאת מהלימוד בשביל כל דבר קטן.

למה זכה משה שתקרא תורה על שמו
כתוב במדרש (שמו"ר ל ד) 'ואלה המשפטים, שלשה דברים נתן משה נפשו עליהם ונקראו על

יותר, רחב יותר, ולכות על ידי זה לשפע האין סופי המזומן לו. (נתיבי אור)

חשיבות הרצף בלימוד

יהודה ושלמה דנו ביניהם האם להישאר שבת בישיבה או ללכת לבית, מצד אחד יהודה חש בצורך להתרענן, מצד שני הוא מפסיד את הרצף של הלימוד ואת האווירה הכל כך מיוחדת שיש בישיבה. ר' שלמה ענה לו שמפרשתנו מוכח שצריך להישאר, שמושה רבינו עלה אל הר האלוקים ויהושע נטה שם אוהלו 'והתעכב שם כל ארבעים יום שכן מצינו שכשירד משה וישמע יהושע את קול העם ברעה למדנו שלא היה עמהם, וצריך להבין למה יהושע נשאר הרי כל מה שירד המן זה רק במחנה ישראל ולא היה אמור לרדת לו מן רק נעשה לו נס וירד לו מן. ועוצמת הנס נחשבת שירד לו מן כנגד כל ישראל עד כדי כך קשה לשנות מדרך הטבע. שכתוב לחם אבירים אכל איש זה יהושע שירד לו מן כנגד כל ישראל. אז למה הטריח את הקב"ה. ואם משום שחשש שמא כשילך לביתו שוב לא יחזור ויפסיד קצת זמן להיות עם משה זה לא סיבה מספקת לא להיות כל ארבעים יום, שילך לביתו ושבוע לפני יחזור שבכה"ג גם אם יתעכב בוודאי יספיק לחזור.

אלא הסיבה היא שיהושע לא רצה להפסיד את הרצף וההשתוקקות למתן תורה שאם יחזור לביתו כבר הסיח את דעתו. וכן רואים אצל ר' עקיבא שאחרי 12 שנה שהלך ללמוד תורה חזר לביתו ושמע

למעשה פרשת משפטים

הענוה היא מה שגרמה למשה למסור נפש על התורה

אלא מה שגרם למשה רבינו למסור את נפשו על התורה, זה הענוה כי מי שגאה חושב שידע הכל ולכן אין לו צמא לדברי תורה ואילו על משה ביאר רבינו יונה באבות (פ"ב מט"ו) על מה שאמרו חז"ל שכשעלה למרום לקבל את התורה והיה שם ארבעים יום וארבעים לילה לחם לא אכל ומים לא שתה שמה שלא ישן זה לא משום שרצה לענות את עצמו ובכח.

אלא 'כך אמר משה אם אישן כמה מרגליות מדברי תורה אפסיד', ומסיים רבינו יונה שאם משה בחיר המין האנושי, אמר כן, אנו שרחוקים ממנו בשלימות, 'על אחת כמה וכמה בל ניתן שינה לעינינו'. ולמה אנו מרגישים שבעים אין זה אלא משום גאוה.

וכן מבואר בחז"ל (תענית ז.) 'אמר רבי חנינא בר אידי למה נמשלו דברי תורה למים, דכתיב הוי כל צמא לכו למים, לומר לך מה מים מניחים מקום גבוה והולכין למקום נמוך, אף דברי תורה אין מתקיימים אלא במי שדעתו שפלה.'

וצ"ב מה השייכות בין כל צמא לענוה?

אלא הענוה היא נותנת את הצמא כי מי שאינו עניו אינו צמא 'מי שלא צמא לא ימצא טעם בלימוד' כמו מים שמי שאינו צמא אינו מוצא בהם טעם, וכמו שראינו ברבינו יונה הנ"ל.

שמו, ואלו הן, ישראל והתורה והדינים. וכו' התורה, שנאמר (מלאכי ג, כב): זכרו תורת משה עבדי'

ומהי הנתינת נפש שהיתה למשה רבינו על התורה

מבואר בתנחומא (שופטים ה) תתן לך, מלמד, שנקראו הדיןן על שם משה. זה אחד משלשה דברים שמסר משה נפשו עליהן ונקרא על שמו. נתן נפשו על התורה, שנאמר: ויהי שם עם ה' ארבעים יום וארבעים לילה (שמות לד, כח). ונקראת על שמו, שנאמר: זכרו תורת משה עבדי (מלאכי ג, כב). וכו' והינו שהמסירות נפש היתה מה שעלה להר ארבעים יום וארבעים לילה, ולא אכל ולא שתה ולא ישן.

וצ"ב שלכאוי יש סתירה לזה מהגמ' בשבת (פט:): שמבואר שהסיבה שנקרית על שמו זה משום ענוה שהיתה לו וז"ל הגמ' 'אמר לו לך אצל בן עמרם הלך אצל משה אמר לו תורה שנתן לך הקב"ה היכן היא אמר לו וכי מה אני שנתן לי הקב"ה תורה א"ל הקב"ה למשה משה בדאי אתה אמר לפניו רבונו של עולם חמודה גנוזה יש לך שאתה משתעשע בה בכל יום אני אחזיק טובה לעצמי אמר לו הקב"ה למשה הואיל ומיעטת עצמך תקרא על שמך שנאמר (מלאכי ג-כב) זכרו תורת משה עבדי וגו'.

משה רבינו מכל מעלותיו לא זכה שניתנה

תורה על ידו רק בזכות הענוה

וכן מבואר במדרש שמואל (אבות פ"ח קנין בענווה) בענוה שצריך שיהיה שפל רוח בפני כל אדם כי לכך זכה משה שניתנה תורה על ידו לפי שהיה ענו מכל האדם אשר על פני האדמה ועוד שבהיותו שפל רוח ילמוד מכל אדם אפי' ממי שהוא קטן הערך כמו שאמר הכתוב מכל מלמדי השכלתי

ונרחיב במוש"כ שמושה רבינו מכל מעלותיו לא

זכה שניתנה תורה על ידו רק בזכות הענוה

וצ"ב למה מידה זו היא כזו חשובה. מכל המידות

הטובות שהיו למשה רבינו (וכמו שהארכנו בפרשת שמות את מסירותו לעמ"י)

אלא זה מביא את התשוקה לאדם וכל המתיקות

של התורה נובעת מהתשוקה ובלי תשוקה לא יהיה לאדם מתיקות כמו שכתב רבינו יונה (אבות פ"ד מ"א) 'איזהו חכם וכו' כי היודע כל החכמות אם אינו אוהב את החכמה איננו חכם אלא טיפש והאוהב אותה ומתאווה אליה אע"פ שאינו יודע כלום הרי זה נקרא חכם' ואומר הגר"א בביאורו למשלי (פרק כז פסוק ז): נפש וגו' - כמ"ש האומר במאי ניכול לחמא

סב מיניה, אבל "לנפש רעבה" אפילו "כל מר מתוק", והענין כאשר לא יחפוץ האדם בהגיון התורה או אינו טועם המתיקות ואז "תבוס נופת", אך כאשר נפשו רעבה שמשתוקק ומתאוה לעסוק בתורה אפילו "כל מר מתוק" לו מחמת שייגע בה מאוד וציער את עצמו

עליה, מבואר שכדי להגיע למתיקות צריך להצטער ולהשתוקק לתורה הדינו שכאשר לא יחפוץ האדם בהגיון התורה "תבוס נופת" אפי' הדברים שמוכנים בקלות נפשו תמאס בהם אבל נפש רעבה אך כאשר נפשו רעבה שמשתוקק ומתאוה לעסוק בתורה אפילו "כל מר מתוק" לו מחמת שייגע בה מאוד וציער את עצמו עליה, אדרבה העמל מקר אותה לדבר וכמו שהגמרא אומרת (ב"מ, ל"ח), "אדם רוצה בקב שלו יותר מתשעה קבין של חבריו", ורש"י פירש במקום "חביבה עליו ע"י שעמל בה", מבואר שהעמל מקשר את האדם לדבר

לכן פירש רש"י (ברכות ט:): על מי שקם להתפלל עם הנץ - 'ותיקין'. אנשים ענוים ומחבבין מצוה, וצ"ב מה השיכות בין הענויים למחבבים מצוות.

אלא ע"י מה שהם מרגישים חסר לעצמם ושלא מגיע להם כלום זה גורם להם לחבב את המצוות ולטרוח ולקום בבוקר השכם בשביל המצוות. וכן מבואר בגמ' (מנחות ז) אבימי נשכחה ממנו מסכתא והוא הלך בעצמו לרב חסדא תלמידו או משום יגיעה (רש"י יגיעתי ומצאתי) או משום ענוה (ר' אהרן קוטלר)

למה הלכה כבית הלל מפני שנוחין ועלובים וקי קביעת ההלכה תלוי במידות הטובות שלהם וכמו שאמרו חז"ל (עירובין יג:): במחלוקת שבין בית שמאי ובית הלל, שאלו ואלו דברי אלוקים חיים, ומפני מה זכו בית הלל שנקבעה הלכה כמותם?

דעבודה זרה דף ו' ע"א ד"ה תמים) וע"י זה את האלהים התהלך נח' היה בו השראת שכינה כמו שכתוב (ישעיה נז ט) אשכון ואת דכא'

ולפי"ז אפשר לבאר עוד ביאור למה משה רבינו זכה שתינתן תורה על ידו משום הענווה כיון שע"כ הוא ידקדק ויחזור על שמועתו ומה שלא יודע יאמר לא ידעתי כמו שהיה אצל משה רבינו שלא בוש לומר שמעתי ושכחתי.

וידועים דברי האור החיים הקדוש (שמות י"ט, ב') וז"ל שלשה ענינים הם עקרי ההכנה לקבלת התורה, שבאמצעותם נתרצה ה' להנחילם נחלת ש- די היא תורתנו הנעימה: הא' הוא התגברות והתעצמות בעסק התורה, כי העצלות הוא עשב המפסיד השגתה..

וענין ב' הוא השפלות והענווה, כי אין דברי תורה מתקיימין אלא כמי שמשפיל עצמו ומשים עצמו כמדבר (עירובין נד), וכנגד זה אמר ויחנו במדבר, פירוש לשון שפלות וענוה כמדבר שהכל' דורכים עליו.

תפלת 'על חטא' והוא מתפלל בכוונה גדולה ובהתלהבות. ושמוע האיך שכאשר אמר 'עפר אני בחיי קל וחומר במיתתי' אמר זאת בכל כוחו ובהתלהבות גדולה, והוסיף באידיש 'איך בין א בלאטע' (-אני חתיכת עפר וטיט) והחליט הרבי ר' יונתן שכדאי לו לשבת ליד אותו אדם ביו"כ בתפלה וכך גם הוא יתפלל בכוונה.

והנה ביו"כ בבוקר כאשר קראו בתורה, קראו לאותו האישי שיעלה לתורה רביעי ולאחר מכן קראו לאדם אחר שישי והנה כאשר אותו אדם ראה זאת התחיל לזעוק ולהרעיש עולמות על שביזוהו ונתנו לו רק רביעי ולחבירו הפחות ממנו שישי והנה הרבי ר' יונתן עמד בצד ותמה האיך זה יכול להיות הרי אותו אדם אתמול כאשר אמר עפר אני בחיי' אמר זאת בכוונה גדולה

מפני שנוחים ועלובים היו, ושונים דבריהם ודברי בית שמאי, ולא עוד אלה שמקדימים דברי בית שמאי לדבריהם.

הקשה על זה הב"י בספרו כללי הגמרא (על הספר הליכות עולם דף נא ע"א) ולכאורה יש לתמוה שאם אין הדין כדבריהם, וכי מפני רוב מידות הטובות שבהם קבעו הלכה כמותם?

אלא פירש הב"י ונראה לפרש כונת חז"ל, שמפני מה זכו לכיין תמיד לאמת? ועל כה השיבו, שמפני היותם אנשי אמת נוחים ועלובים וענוותנים זיכו אותם מן השמים לכיין תמיד לאמת. ע"כ.

וכתב רבינו החיד"א בחומות אנך (נח אות ג) וזה טעם דהעניו מוכיין להלכה וכמו שאמרו (עירובין יג ב) דהלכה כבית הלל שהיו ענותנין דהעניו אינו מאמין בסברתו וחוזר חוזר אור חוזר ואור מקיף עד שיקיף לדון את שתקיף וע"י זה מוכיין אל האמת ועוד טעם אחר דהעניו נעשה מרכבה לשכינה והלכה רומזו לשכינה ולכך מוכיין ההלכה ושנים זו איתנהו בנח תמים שהיה עניו כמו שכתב רש"י (פרק קמא

¹ צ"ב יתור המילה שהכל דורכים עליו ולא אמר שכמדבר שדורכים עליו.

אלא ומסופר על הרבי רבי יונתן איבשיין צוק"ל שהיה נוהג בעשרת ימי תשובה לפקח על העיירות בסביבתו, ולתקן העירובין וכל הצריך תיקון, והיה בדעתו לחזור לעירו לקראת יום כיפור, והנה פעם אחת בערב יום כיפור בעודו בדרך נשברה העגלה ולא היה יכול להמשיך בדרכו הביתה, וחיפש איזה כפר או עיירה בקירוב מקום, ומצא איזה עיירה ונכנס בערב יו"כ להתפלל שם ולא גילה לאף אחד מי הוא כי רצה להתפלל לעצמו באין מפריע. וחיפש בבית המדרש ליד מי לישיב אדם שמתפלל בכוונה ובהתלהבות שיוכל גם הוא להתפלל לידו. וראה בקצה בית המדרש אחד שמתפלל תפלת מנחה ועומד

למעשה פרשת משפטים

וענין ג' הוא בחינת ייעוד חכמים בהתחברות בלב שלם ותמים וכנגד זה אמר ויחן שם ישראל לשון יחיד, שנעשו כולן יחד כאיש אחד, והן עתה הם ראויים לקבלת התורה. עכ"ל.

גדרי ענווה הכרה שהכל חסד מן השמים

כתב הרב גרשון אדלשטיין (הו"ד בקובץ גליונות בשלח תש"פ) שענווה אין פירושה שאדם טועה בעצמו ולא מכיר את חשיבותו, אלא ענווה היא הכרת האמת, שמכיר את המציאות ומבין שבאמת אין לו שום חשיבות, כי הכל חסד מן השמים.

והענין הכי גדול בעולם היה משה רבינו, כפי שהעידה התורה (במדבר יב, ג) והאיש משה עניו מאד מכל האדם אשר על פני האדמה, היינו שלא היה עוד עניו כמוהו בעולם, ואף אברהם אבינו שאמר (בראשית יח, כז) ואנכי עפר ואפר, מכל מקום אין זה כמו דרגת הענווה של משה רבינו שאמר (שמות טז, ז) ונחנו מה, שהרגיש שהוא כלום, ואפילו לא עפר ואפר. ומפורש בחולין דף פ"ט גדול שנאמר במשה וכו' עיין שם. והיינו מפני שמושה רבינו נסתכל

ובמשנה בסוף סוטה אמרו משמת רבי בטלה ענווה, היינו שרבינו הקדוש היה גדול במדרגת הענווה, וכשמת בטלה ענווה, ואיתא על זה בגמרא שם אמר ליה רב יוסף לתנא לא תיתני בטלה ענווה, דאיכא אנא, והיינו שעדיין הוא רב יוסף נמצא בעולם, והוא עניו, ולא בטלה ענווה. פשוט שאין זה –?

ולכשנתבונן, וכי אין זו גאווה לומר על עצמו שהוא עניו גאווה, כי הוא רק אומר 'אני מכיר את

אברהם' ולא למצוא תשובה הגונה אולם עתה כאשר באתי לכאן נתיישב לי מאמר רז"ל דהנה אברהם אבינו ע"ה אמר רק להקב"ה ואנכי עפר ואפר' ולא לבריות כן ואילו משה רבינו כאשר התרעמו כלל ישראל עליו אמר להם ונחנו מה! חידוש גדול יותר לומר לבריות שגם כלפיהם אין הוא נחשב לכלום דהנה ראיתי שאפי' אומרים בכוונה עפר אני בחיי יבולים לעשות מחלוקת כזה נתיישב לי מאמר חז"ל הנ"ל והאיש משה עניו מאד' שפל במדבר יב ג וזה שכתב רש"י על הפסוק דעניו היינו לעצמו אולם סבלן היינו כלפי הוולת דבלא סבלנות יכול האדם המריבה להתפאר לחבירו שהוא יותר חשוב ממנו שיש לו ג"כ מעלת הענווה.

וחזר על עצמו כמה פעמים והנה עתה פתאום בשביל עליית שיישי הוא מרעיש עולמות ונגש אומר כ"כ הרבה פעמים עפר אני בחיי ואף אמרת באידיש א שטיק ועכשיו אתה מרעיש עולמות! ענה הלה למי אמרתי עפר אני בחיי אבל אותו אדם שעלה שיישי הוא עוד פחות מזה ואינו שווה כלום וכלפיו איש חשוב רבינו יונתן ניגש לגבאי וגילה בפניו שהוא הרבי ר' יונתן אייבשיץ ורוצה דרשה לאחר קריאת התורה והנה הגבאי סיפר לכולם שרבי יונתן אייבשיץ ושמוחו מאד והנה התחיל לדרוש ופתח ואמר הנה מעולם לא אירע לי כזה באיזה מקום ליה"כ מחוץ לביתי ולא הבנתי על מה עשה ה' ככה לי רואה אני שמן השמים סבבו זאת לתועלת דהנה מעולם היה קשה לי דברי שאמרו גדול מה שנאמר אצל משה ואהרן ממה שנאמר אצל

אמיתי. אבל אם הוא אומר 'אני אפס - אבל החבר שלי הוא אפס אפסים' (או פחות מזה...), זה ענווה מזוייפת. זה לא ענווה אמיתית. כי את החבר שלך אתה צריך לכבד ולתת לו את כל הכבוד שמוגיע לו. אמת היא שאתה 'בן מלך', כמו שהגמרא (שבת סז.) אומרת 'כל ישראל בני מלכים הם'. (ויש הרבה שתובעים את זה בפה מלא... 'תחלוק לי כבוד, אני בן מלך'..). אבל אל תשכח שהחבר שלך הוא גם בן של מלך.. תחלוק לו גם את הכבוד הראוי לו'.

וזה מעלתו של מושב שחם על כבודם של ישראל ונלחם עם המצרי שהרג ודאג להם וכן דאג לצאן כמו שכתוב שנמדד בצאן אבל לעצמו לא דאג לכלום.

ובאמת אחד הדברים שמהם רואים את השפעת התורה על לומדיה, הגדולה לעומת הגאווה השכיחה אצל המנדיגים האחרים

התורה כשמתבוננים בעונה של גדולי העצומה כל גדולי ישראל היו נודעים בענותותם המופלגת, והלכו בדרכו של משה רבנו שהתורה מעידה עליו שהיה עניו מכל אדם אשר על פני האדמה.

הגאון ר חיים ואלאז'ין (בהקדמה למסכת שקלים) כותב על הגר"א: יותר משהיה רבנו אשכול גדול שבגדולים, היה נמוך ושפל בדעתו מכל אדם אשר על פני האדמה ממש.

האמת שאין בי שום חשיבות, 'והרי גם על עצמו בתורה שהוא עניו, ונשאר עניו, כי מה שיודע משה רבינו כתב שהוא עניו אינו סתירה לענווה, והוא רק אומר אני יודע שאני כלום ואין בי שום חשיבות, ואני באמת בטוח בזה, שכך האמת שהכל חסדי שמים ולא אני! וזהו שאמר רב יוסף, אני יודע שאני כלום ואין לי במה להחשיב את עצמי, והכרת המציאות הזו אינה גאווה.

ואמנם מכל מקום זו מדרגה, והמהרש"א שם העיר שאין דרך החכמים להתפאר ולהשתבח במעלתם, והיינו אף שאין זה גאווה וכנ"ל, מכל מקום אין הדרך לספר ולומר את המדרגה שיש בו, והוא ענין אחר שאינו שייך לגאווה, ועיין במהרש"א שם מה שביאר בזה. עכ"ד.

כתב הרב יעקב חיים סופר הו"ד באוסף גיליונות משפטים תש"פ) 'המבחן לענוותן אם הוא ענוותן אמיתי או לא וכך זה בכל המידות כולם, יש מידות אמיתיות, ויש מידות מזוייפות, יש לכל מידה שני צדדים (כמבואר על פני כל ספר ארחות צדיקים). במידת הענווה יש ענווה כשרה, ונחנו מה' (שמות טז ז), שאדם מרגיש בעצמו את אפיסות ערכו. וכנגד זה יש מידת הענווה שהיא מזוייפת. מה הבחינה בניהם? איך אדם ידע אם הוא באמת ענוותן אמיתי או שזו ענווה מזוייפת? יש לנו כלל - כך לימד אותנו הגאון מהרש"ם בשם רבותיו - אם אדם אומר על עצמו שהוא באמת כלום, ונחנו מה', 'אפס אפסים', ואת חבריו הוא מכבד, הרי זה סימן שהוא ענוותן

וככתוב במדרש (שוחר טוב על שמואל פרשה ט"ז): ' נמשלו ישראל לגפן, מה הגפן הזו יש בה אשכולות גדולים וקטנים וכל אשכול שהוא גדול מחברו הוא נמוך ממנו נמוך ממנו, כך ישראל, כל מי שהוא גדול מחברו לעבדך באמת עמו רלח הלימוד מזה למעשה. עד כמה חשובה היא מידת הענוה והשאיפה לעוד.

למה מיד לאחר מתן תורה פתחה התורה בפרשה על גנב הנמכר בגניבתו

"ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם וגו'" (שמות כ"א, א'-ב')

וצ"ב הרי בני ישראל התעלו והתרוממו בהר סיני למעלות הנשגבות ביותר. הקב"ה פתח להם את שבעת הרקיעים והכל נגלה לנגד עיניהם.

הם זכו לגילוי שכינה ושמעו את קול ה' בהדר, שהיה מהדהד מסוף העולם ועד סופו: "אנכי ה' אלוקיך" (שמות כ ב).

בעודם מצויים ברום מעלתם, מן הראוי היה שהמצוות שיצוו עליהם מיד לאחר מכן יעסקו בעניינים מרוממים ונעלים, כגון מצוות 'קדושים תהיו' (ויקרא יט ב), וכדומה. ולא לפתוח בפרשה על גנב הנמכר בגניבתו?

אלא יבואר בהקדים דברי הפסוק 'יהי בשלח פרעה את העם ולא נחם וכו' פן ינחם העם בראותם מלחמה וישבו מצרימה' (שמות יג, יז) וצ"ב וכי אחרי כל היסורים והשיעבוד הנורא שעברו בני ישראל 210 שנים, והנה הם זוכים לראות יד ה' במכות אשר

במצרים, בקריעת ים סוף, בהליכתם במדבר כשה' הולך לפניהם יומם בעמוד אש וענן להאיר ולהנחותם הדרך, ואחרי כל זה - "ולא נחם אלוקים דרך ארץ פלשתים וגו' פן ינחם העם בראותם מלחמה וישבו מצרימה", הם ישבו למצרים ארץ סבלותיהם ועינוייהם, ולמה?! "בראותם מלחמה!" הם ראו נפלאות ה' בהוציאם מארץ מצרים בכח גדול וביד חזקה, והם מפחדים ממלחמה ועוד יסכימו מפחד זה לשוב למצרים!!?

אלא למדנו מכאן מאיר לנו מרן ר' לייב חסמון צצוק"ל, כי האדם מורכב משני כוחות הפכיים מן הקצה אל הקצה, נשמת חיים לו 'חלק אלוק ממעל', וגוף עכור חשוך וגשמי 'עפר מן האדמה' - "סולם מוצב ארצה וראשו מגיעה השמימה", וכל הזמן מתחוללת בתוכו מלחמה בין שני הפכיים אלו, ויכול האדם להתהפך מן הקצה אל הקצה ברגע קט. וזהו "פן ינחם העם בראותם מלחמה וישבו מצרימה" אחרי שהאדם נמצא במרומי מעלה, יכול הוא להתהפך ברגע לשפל שאין כמותו, הוא רק יראה מלחמה ורגשות פחד וגוף ינסו להפילו. לכך על האדם לעמוד כל חייו בחזקת 'לרגעים תבחננו' כל הזמן בהתבוננות ובחינה על מצבו, כי אין לאדם שום בטחון מהרגע לרגע, גם אחרי שהגיע לדרגות גבוהות ונשגבות יכול לאבד הכל ברגע. ומזה נראה גם להיפך כי מדה טובה כפולה וכו', כי גם אם נפל האדם לעמקי שחת, אל לו ליפול ברוחו ח"ו, כי יש בידו לשוב ולעמוד בחפזון נפלא על מקומו הנכון ולקבל שוב מוסרות גופו בידו להטותו לדרך הטוב.

וכן היה שעמ"י מיד נפלו בחטא העגל כמו שכתוב 'סרו מהר מן הדרך אשר צייתם עשו להם עגל מסכה' (שמות לב,ח) ומקשה ר' חיים שמואלבין, (מאמר נה) הרי מבואר בגמ' בשבת (קה:) שכך אומנתו של יצה"ר היום אומר לו עשה כך ולמחר אומר לו עשה כך עד שאומר לו עבוד ע"ז, והולך ועובד. אבל אינו יכול להפילו מיד, א"כ קשה איך יתכן שעמ"י, שהיו דור דעה שאפי' שפחה ראתה על הים מה שלא ראה יחזקאל בן בוזי, והצביעו על הקב"ה כביכול ואמרו זה קלי ואנוהו (רש"י שמות טו,ב), עשו את העגל ולא עוד אלא שחטאו כל כך מהר והוגדרו כעלובה כלה שזינתה תחת חופתה (גיטין לו:).

ולפי האמור מיושבים הדברים שהאדם נוחו ליפול מביום חתונתו ושמחת ליבו לשפל המדרגה.

איך יתכן שמאזהרה על אהבת ה' עוברים להזהירו שלא לעבוד ע"ז שהוא ככופר בעיקר ולפי"ז יש לישב מה שהקשה החפץ חיים בשמירת הלשון (שער התורה פרק י) 'על מה שאנו אומרין בכל יום בפרשה שניה דקריאת שמע (דברים י"א י"ג): "והיה אם שמע תשמעו אל מצותי אשר אנכי מצוה אתכם היום לאהבה את ה' אלהיכם ולעבדו בכל לבבכם ובכל נפשכם. וכו' השמרו לכם וגו' ועבדתם אלהים אחרים" וכו'. וצ"ב שהרי מודבר באנשים יראי ה' ואוהבי שמו בכל לב ונפש, כמו דכתבי: "לאהבה אלהיכם ולעבדו בכל לבבכם ובכל נפשכם" וכו', ומה שיד להזהירם "פן יפתה לבבכם וסרתם ועבדתם אלהים אחרים והשתחיתם להם."

הסבא מקלם היה אומר: בני אם תחיו בפשטות תשארו בפשטות! כלומר אם תחיו בלי התבוננות אז ישארו כל מעשיכם כמעשה קוף בעלמא! והארכנו בזה במק"א (למעשה פרשת בא) שפרעה לא היה מתבונן ולכן הוא נפל

כמה שהדבר יותר יקר הוא צריך יותר שמירה ועוד יש לומר שהרי כמה שהדבר הוא יותר יקר לאדם הוא חושש יותר שמא יאבד לו, לכן רצה ה' להראות להם עד כמה יקרה כל ההשקעה ודברי תורה קשה לקנותם ככלי זהב ונח לאבדם ככלי זכוכית. לכן הולכים ה' בכל כך הרבה סיבובים. משל למי שיש לו הרבה כסף כמה שיש לו יותר הוא יותר שומרו עמוק.

ונוסיף שרבי אליהו לאפיאן היה לומד מכאן, שלמדה תורה עד כמה כדאי להשקיע בבריחה מן החטא. כדאי היה לבחור בדרך הרחוקה, ללכת דרך ימים ומדבריות, הכל כדי לנתק את הגשר אשר דרכו אפשר לחזור אל החטא. כדאית השקעה של עבודה רבה ועמל קשה, בעקירה מהמצב ומהסביבה שהיו עד כה, כדי לחסום את הדרך חזרה אל החטא ואל סביבתו. (ועי' מש"כ בזה בלמעשה פרשת בשלח) לפי"ז מובן מדוע צייתה התורה מיד על הדרגות של גניבה כי האדם יכול ליפול מאיגרא רמה לבירא עמיקתא. (ויש להוסיף את דברי הגר"א שאורח חיים למעלה למשכיל לבלתי סור מרדת שחת שאם אינו עולה בודאי הוא יורד)

מתוכה, גער הסוחר בעגלון ואמר לו: הרי הזהרתך להשגיח על בהמתך ואיך זה הנחת אותה לנפשה? ניסה העגלון להצטדק ואמר, מכיר אני אתסוסיי"משכיל"הואויודעאתהדרךהיטב, ומעולם לא עלה על דעתי שיטה מן הדרך הישרה. אמר לו הסוחר, תמים שכמותך, וכי שייך לומר על סוס שהוא "משכיל"? "יתכן שהוא טוב יותר מבהמות אחרות, אבל סוף סוף בהמה הוא, ואם כן כל זמן שהוא רואה דבר שמגרה אותו, מאבד את העשתונות, מתגברת עליו התאוה והולך אחריה, לכן היה לך להחזיק היטב במושכות ולא להניח לו ללכת בחופשיות.

והנמשל:אומר הגה"ק ה"חפץ חיים" זיע"א, הוא הדין באשר לאדם, כיוון שהוא מורכב מנפש שכלית ומנפש בהמית, חייב הוא להשגיח היטב בכל שעה ושעה, על הנפש הבהמית שלו, ולאחוז היטב במושכות לבל תשתלט עליו, אם אדם מסיח דעתו מעט, מיד עושה הנפש הבהמית את שלה, ולוכדת גם את הנפש השכלית ברשתה.

(משלי החפץ חיים)

[והחפץ חיים כתב לישב 'אבל האמת הוא כפשוטו, דמתחלה כתיב בפרשה: 'ולעבדו בכל לבבכם', ואמרו חז"ל (תענית ב'): איזו עבודה שהיא בלב? הוי אומר: זו תפלה. ולזה אמר הכתוב: 'השמרו לכם פן יפתה לבבכם', הינו שהיצר יפתה לבכם לאמר: למה לי תו ללמד תורה, מאחר שיש לי אהבת ה', וברוך השם אני מתפלל בכל יום, די בכך, ומה בכך אפלו אם אסור מעתה לגמרי מן התורה, או שאסיר את בני מהתורה, הלא הוא מתפלל בכל יום? ולזה בא

וכו, וצ"ב שהרי מבואר בגמ' בשבת (קה:): שכך אומנתו של יצה"ר היום אומר לו עשה כך ולמחר אומר לו עשה כך עד שאומר לו עבוד ע"ז, והולך ועובד. אבל אינו יכול להפילו מיד, א"כ קשה איך יתכן להזהירו שיפלו עד כדי כך מאהבת ה' לעבוד עבודה זרה שהוא כפופר בעיקר!

ועוד תבת 'וסרתם' לכאורה יתר היא? ועוד דלכאורה הלא הדרך הוא כשאדם מצוה לבנו שיתנהג בדרך הישר, מצוה לו לפי ענינו. אם הוא הולך בדרך תמים, מצוהו שיוסיף אומץ, ולא יסור מזו הדרך, ואם הוא הולך שובב בדרך לבו ורוצה לנסע מאתו, הוא מצוהו שעל כל פנים לא יסור מדרך השם לגמרי, חס ושלום, ואם יחליף הענינים, שיצוה לבנו ההולך בדרך הישר, שלא יסור מדרך ה' להמיר דתו, חס ושלום, לא לכבוד יהיה לו וגם לבנו בצווי הזה: ולפי האמור יש לישב שכיון שהאדם יכול להיפך מעובד ה' לכופר לכן מצווה ה' מיד לשמור על עצמו. כי יוכל להגיע לשאול לתחתית.

ויש להוסיף בזה

משל לסוחר שכר עגלון להוליכו למקום מסוים. לפני צאתם לדרך ביקשהסוחר מהעגלון שישגיח היטב על סוסו, לבל יטה מן הדרך. העגלון אמנם הבטיח, אך עד מהרה התברר שלהבטחתו לא היה כל ערך, כאשר אך יצאו מן העיר, נרדם העגלון על מושבו והסוס המשיך לרוץ ללא כל השגחה והכוונה. כאשר ראה הסוס חציר ועשבים נטה מן הדרך כדי לאוכלם, תוך כדי סטייתו מן הדרך איבדה העגלה את שיווי משקלה, והתהפכה והסוחר נפל

הכתוב והודיע לנו, שסוף דבר יהיה על ידי הסרה מהתורה "ועבדתם אלהים אחרים" [.

ועוד מבארים זאת בעלי המוסר על ידי משל: "אדם שהיו לו עשרה בנים תשעה מהם הלכו בדרך הישר, רק הבן העשירי סר מן הדרך והתחבר לאנשים ריקים ופוחזים, עד שיום אחד העז לשלוח יד בממון הזולת."

"משראה אביו כך, לא נתן מנוח לנפשו ועשה הכל להחזיר את בנו לדרך הישרה. והנה באחד מן הימים מודיעים לאבא שהבן נתפס על גניבה. לשמע הידיעה נפשו הייתה עגומה וכואבת."

"ראו אותו שכניו ומכריו ואמרו לו: 'תתמקד גם בבניך הטובים'. אמר להם: 'נכון, אבל מה עושים עם הגנב?'"

כך כביכול גם לבורא עולם כואב לו בראש ובראשונה על אותו גנב ולכן התורה הקדושה עוסקת קודם כל באדם שגנב ואין לו במה להשיב את גניבתו, שבית דין מוכרים אותו לעבדות.

וזאת מכיוון שקודם כל יש לעזור לאדם שנטה מן הדרך הישרה והעזי לשלוח יד בממון הזולת לתקן את חטאו. רק לאחר מכן תפנה התורה לעסוק בשאר מצוות ועניינים שבין אדם לחברו.

ועוד הטעם שהתורה פתחה במצווה זו של מכירת עבד עברי כיון שרואים בה עד כמה דואגת התורה, גם לאדם זה כי התורה דואגת לכל אחד שיתעלה ובונה בשבילו דרך עליה, וזה לימוד גדול לאחר מתן תורה שהצטוו תרי"ג מצוות שלא יתיאשו ובפרט שעמ"י היו בוכים על עסקי

משפחותיו שנאסרו עליהן קרובים והוצרכו לכפות עליהם ההר כגניגית כדי שלא יחזרו בהם.

וכך כתב הגר"ש וולבה זצ"ל הו"ד בספר (שערי גדולה עמ' עז)

חלילה לך לחשוב כי התורה מתייחסת לאדם רק כשהוא במעלתו, מצליח בתורה וליבו פתוח בתפילה. ואילו מצב זמני וחולף של שקיעה ואטימות רוחנית, נחשב מחוץ לתחום תורה וחיוביה. הנה מצאנו פסוקים מרכזיים בתורה, הנאמרים במיוחד כלפי אדם במדרגה השפלה ביותר, יהודי המוכר עצמו להיות עבד בביתו של גוי עובד ע"ז.

וכך אמרו חז"ל (תורת כהנים הובא רש"י על ויקרא כו א') 'כנגד זה הנמכר לעכו"ם הכתוב מדבר. שלא יאמר: הואיל ורבי עובד עכו"ם אף אני אעבוד עכו"ם הואיל ורבי מגלה עריות, אף אני אגלה עריות. הואיל ורבי מחלל שבתות אף אני אחלל שבתות: תלמוד לומר לא תעשו לכם אליילים וגו' את שבתותי תשמורו ומקדשי תיראו' הזהיר כן הכתוב על כל המצוות אני ה' נאמן לשלם שכר

הנה ה' מופיע ומתייחס לאדם במצב כה ירוד, הנעשה משרת בבית עבודה זרה. והוא ית' מדבר עמו כאלקיו, מזהירו מהשפעת הסביבה, ומבטיח לו שכר על עמידתו בנסיון.

רואים עד כמה כל יהודי חשוב בפני ה' כעולם מלא שדבר גדול באה ללמדנו התורה בה! פרשת משפטים עוסקת בעניינים שבין אדם לחברו ובזהירות בממון חברו, ללמדנו את הזהירות

דרשה נוספת בפרשתנו ממנה ניתן ללמוד עד כמה גדול ערכו של יהודי גם אם הוא גנב שפל ועל כן, יש לכבדו בהתאם ולכן גם התביעה עליו היא כמו לכל אדם שהוא בר-מעלה.

וכך היה אומר המשיגה מגייססדה הגה"צ רבי משה שוואב זצ"ל משמו של הרב מפוניבז' - 'הגרי"ש כהנמן זצ"ל': צאלמד, כמה גדולה מעלתו של אדם מישראל, אפילו פחות שבפחותים. דרשו חז"ל) קידושין כב (בענין רציעת עבד עברי": אוזן זו ששמעה בהר סיני שאמרתי כי לי בני ישראל עבדים ולא עבדים לעבדים והלך זה וקנה אדון לעצמו - ירצע."

"שוו בנפשכם במה מדובר פה? הלא בגנב שנמכר בגניבתו. שפל אנשים ונבזה מאד. אך גם הוא כמות שהוא, נתבע על כך שאינו במדרגה לחוש את ההבדל בין עבד ה' לעבד אנוש. מייסרים אותו מדוע לא קלט כראוי בעומק נשמתו את הכרוז מהר סיני "כי לי בני ישראל עבדים - ולא עבדים לעבדים. משמע שגם אל אדם כזה מגיע אליו הקול האלוקי.

"כי אפילו יהודי גנב בשפל מצבו. בעצם נפילתו, מכיל את המעלה והיתרון הסגולי האצור בכל נפש מישראל": עבדי הם. גם אם כרגע איננו עבד השם בפועל, הריהו עבד ה' בכח, וכאשר הולך וקונה אדון לעצמו הינו מתנהג בסתירה גמורה לעצם מהותו. עכ"ד.

הנצרכת בכבוד השני ובממונו! וכדי להדגיש בפנינו עד כמה צריכה להיות הזהירות לכל אדם באשר הוא, פתחה התורה בדיני עבד - שהוא האדם הבזוי והשפל - גם אותו צריך לכבד ולהזהיר בכבודו! כל אדם באשר הוא אדם יש להזהר מאד בכבודו! זה התורה באה ללמדנו - הזהירות בכבוד השני, היא בלא קשר למעמדו ותפקידו, כל אדם באשר הוא אדם, יש לכבדו ולהזהר מלפגוע בו בגופו בנפשו ובממונו! לכך גם ציותה התורה על מצות העבדים מיד ביציאתם ממצרים, מבאר הגאון רבי חיים שמואלביץ זצ"ל, כי מיד כשהשתחררו בני ישראל מעבדות, כשטעם העבדות והשפלות עדיין בפיחם - אז מצטווים על כבוד העבדים, להבין כמה כל אדם באשר הוא - אדם הוא! לא לחינם אמרו חכמי דורו של מרן רבי ישראל סלאטור זצ"ל שנפטר בשבוע של פרשת משפטים, כי זוהי הפרשה שלו! הוא שטרה כל חייו להחדיר את ענין המוסר והמידות שבין אדם לחברו - זוהי הפרשה שלו!

ויש להוסיף מש"כ (איש לדעהו משפטים התש"פ) נלמד מהפסוק: חמשה בקר ישלם תחת השור וארבע צאן תחת השה) "פרק כא-לז) ואמרו חז"ל (בגמרא) בבא קמא עט: (תנינא, אמר רבי יוחנן, בא וראה, כמה גדול כבוד הבריות, שור שהלך ברגליו [משלם הגנב] חמשה, שההרכיבו על כתפו [משלם] ארבעה, ומפרש רש"י עה"ת: שור שהלך ברגל ולא נתבזה בו הגנב לנושאו על כתפו משלם חמשה, שהה שנושאו על כתפו משלם ארבע הואיל ונתבזה בו.

שבעיניו פשוט גם בעיני השני נראה פשוט כל כך. הדברים עמוקים הרבה יותר ממה שאנחנו חושבים. לכל אדם ישנה נקודת הקדושה שלו, אך הוא אוהב את הקב"ה ואיך הקב"ה אוהב אותו. הקב"ה ברא כל יהודי בתור בן יחיד. אם אמא תתבונן רגע, היא תראה שכל ילד היא אוהבת בנוסח אחר, ולא שילד אחד היא אוהבת יותר מילד אחר. אלא זהו סוג אהבה שונה, כמו שאם ישאלו אדם את מי הוא אוהב יותר, את אבא או את אמא, יאמר שאינו מסוגל לענות על שאלה כזו, אך ברור לו שאלו שני סוגי אהבות; הוא אוהב את אביו לא כמו שהוא אוהב את אימו, וכמו כן הוא אוהב את האח לא כמו שהוא אוהב את האח השני. הקב"ה אוהב כל יהודי. כי כל יהודי אצלו הוא ילד אחר, כל יהודי הוא בן יחיד. הקב"ה אוהב את עם ישראל לא בכללות כעם; כלפיו עם ישראל בני מיחידים, והקב"ה רואה נקודת מעלה מיוחדת אצל כל יהודי. הקב"ה נתן לכל אחד את מעלתו המיוחדת, את נקודת הטוב שלו שבה הוא מיוחד, ומחמת נקודה זו הקב"ה אוהב איתי, כאן מתבטא יופיו של האדם, עד כדי כך שהקב"ה כביכול אומר; "אני אוהב אותך כל כך. שהייתי בורא את כל העולם כולו בעבורך". (וע"ע במש"כ בזה בלמעשה על אלול מאמר על הנכבדות)

"ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם וגו"

(שמות כ"א, א'-ב')

"בשבילי נברא העולם" יתכן שאברהם אבינו וכל

שאר הקדושים נבראו בשבילך

"כל אחד ואחד חייב לומר; בשבילי נברא העולם". הביטוי הזה, אם חושבים עליו לרגע, הוא ביטוי עצום, מרעיש, מקשה הרב שמשון דוד פינקוס בספרו (תפארת שמשון במדבר) ולכאורה אינו מובן, כל אחד מאיתנו בעצם אומר; הקב"ה ברא את העולם, את אברהם אבינו, את יצחק אבינו, את יעקב אבינו, את שנים-עשר השבטים, ואת משה רבינו ואת אהרון הכהן, את החפץ חיים ואת כל העולם - הכול בשבילי! והנה אומרים חז"ל שכל יהודי צריך לומר שלא רק דוד המלך, אלא אפילו האבות הקדושים, השבטים, הנביאים, זקני הסנהדרין וכו' - את כולם ברא הקב"ה בשבילו. הייתכן?!

לכל יהודי מעלה ייחודית

ליישב לגמרי עניין מופלא זה איננו יכולים, ועלינו לקבלו כדבר סתום, ומכל מקום ננסה להגדיר את הדברים בצורה הבאה; לכל יהודי יש בתוכו בחינה, נקודה, שבה הוא מיוחד, חד בדרא. למשל, ישנו אדם שהוא בעל הבנה בהירה בגנות הכעס. ייתכן שבעיני השבת או בעיני לימוד התורה הקדושה הבנתו חלשה ביותר. אבל אם הוא רואה אדם כועס, בעיניו הוא נראה מגונה ושפל כל כך. שהוא פשוט אינו מסוגל להבין זאת. או ישנה אישה שכאשר שכנה שלה יולדת בשעה טובה, היא מרגישה שהיא מוכרחת לשלוח לה עוגה או להיכנס לעזור לה עם הילדים, לא שייך אחרת. וכך הוא אצל כל אדם, לכל אחד יש דבר שבעיניו נראה פשוט, אך לא כל מה

למה מיד לאחר מתן תורה פתחה התורה בפרשה על גנב הנמכר בגניבתו - בדיני עבד עברי נכלל יסוד חשוב לעבודת ה'

למה מיד לאחר מתן תורה פתחה התורה בפרשה על גנב הנמכר בגניבתו

וצ"ב הרי בני ישראל התעלו והתרוממו בהר סיני למעלות הנשגבות ביותר. הקב"ה פתח להם את שבעת הרקיעים והכל נגלה לנגד עיניהם.

הם זכו לגילוי שכינה ושמעו את קול ה' בהדר, שהיה מזההדד מסוף העולם ועד סופו: "אנכי ה' אלוקיך" (שמות כ ב).

בעודם מצויים ברום מעלתם, מן הראוי היה שהמצוות שיצוו עליהם מיד לאחר מכן יעסקו בעניינים מרוממים ונעלים, כגון מצוות 'קדושים תהיו' (ויקרא יט ב) וכדומה. ולא לפתוח בפרשה על גנב הנמכר בגניבתו?

בדיני עבד עברי נכלל יסוד חשוב לעבודת ה'

אלא יש לבאר עפ"י מש"כ בספר ילקוט יוסף לקח בראשונים מבואר, אומר הגר"ז אפשטיין זצ"ל בספרו "הערות", שכל דיני התורה כלולים בעשרת הדברות. לאור זה יש ליתן את הדעת לעובדה שמיד אחרי שקיבל משה רבינו לידיו את הלוחות שבהם כתובים עשרת הדברות, הוא החל ללמד את בני ישראל דיני עבד עברי. הרי בכל מקום מיחסת התורה חשיבות מיוחדת להתחלה, שהיא כוללת תמיד את החלק החשוב שבדבר. נשאלת, איפוא, מאליה השאלה: איזן חשיבות נועדה לפרשת עבד עברי, הרי ענין זה אינו מצוי כל-כך ואינו נוגע לכל אחד ואחד!

קושייה זו עורר כבר הגר"י לוינשטיין זצ"ל, והוא תירץ שאכן משפט הבכורה ראוי למצוה זו, כי היא חשובה עד למאד ומונח בה יסוד לכל עבודת האדם! כי בדיני עבד עברי אנו מוצאים שהתורה משתדלת לשלול עבדות מוחלטת, התורה מסרבת להעניק לאדון בעלות בלתי מוגבלת על העבד. משך זמן העבדות נקבע לשיש שנים בלבד, בתום מועד זה חייב האדון לשחרר את עבדו. ובתוך הזמן הזה מצווה האדון שלא לרדות בעבד בפרך, ובמקביל הוא חייב לדאוג לעבד שיהיה לו מצב של "כי טוב לו עמך"; עד שאמרו (קידושין כ). כל הקונה עבד עברי כקונה אדון לעצמו. אלה הם מושגי העבדות לפי השקפת התורה, האדון חייב להתחשב מאד בעבד, ולא לחשוב כל הזמן כיצד לנצל ולהפיק ממנו רק תועלת ורווח.

הנהגה זו יש לה בסיס, שהוא למעשה יסוד חשוב לכל עבודת האדם. בספר ויקרא (כה) נאמר: "כי לי בני ישראל עבדים, עבדי הם, אשר הוצאתי אותם מארץ מצרים", ודרשו חז"ל (בבא מציעא י.): "עבדי הם, ולא עבדים לעבדים". משמעות הדברים היא שהתורה באה לשלול מצב של עבדות, שמהותו ביטול העצמיות ושליילת כל רצון עצמי ומטרה פרטית בחיים, מצב שבו הכל מסור ושייך לאדון ללא כל הגבלה. לכך אין התורה מסכימה. כי מושגים כאלה וחיים באופן כזה ייתכנו אך ורק ביחסו של האדם להקב"ה, שם נדרש האדם לבטל את עצמו לחלוטין לרצון ה' יתברך. מטרת כל אדם צריכה להיות אך ורק עשיית רצונו יתברך בשלימות.

השתנו המושגים שלהם והם שכחו את זמן היותם בני חורין משוללי שעבוד כלשהו, או-אז הוציאים ה' ממצרים, מבית עבדים, כדי להיות עבדיו, כנאמר: "כי עבדי הם אשר הוצאתי אותם מארץ מצרים". העבדות שלי, אומר הקב"ה, היא יציאה מעבדות, יען כי היא החירות האמיתית, עבדות של הצלחה, אושר ועושר.

יוצא, אפוא, שבדינים הראשונים שנאמרו מיד אחר מתן תורה, נכלל היסוד לכל המצוות וחוק הבניין של האמונה.

"ואלה המשפטים אשר תשים לפנים" (כ"א - א) אומר ה"כלי יקר", לפני שנכתבו המצוות שבין אדם למקום, כתבה התורה את המצוות שבין אדם לחברו, משום ש"דרך ארץ קדמה לתורה". לפי"ז אפשר להבין למה זה קדם ועי בלמעשה על פרשת ויקרא עד כמה חשובה היא הדרך ארץ ולכן היות וזה יותר חמור פתח בזה

"כי תקנה עבד עברי" (כ"א - ב) מדוע פתחה התורה והקדימה לכל המשפטים את דיני העבד? מתרץ רבי חיים שמואלביץ, הואיל ורק עכשיו יצאו ישראל ממצרים, ועדיין הם מרגישים את עצמת המכות שחבטו בהם, זה הזמן הטוב ביותר להסביר להם את כל ענין העבדות. משל למלך שמרדו בו והוא נאלץ להימלט מארמונו, כשרק בגדיו לעורו. המורדים הדקו את טבעת החנק סביבו, ובלית ברירה, כשהבחין שהוא כמעט נתפס, הוא מהר

האמת היא שעבדות כזו לה' יתברך, בפועל היא חירות, כי היא לאשרו, לשלימותו ולתכליתו של האדם בחייו. העבדות המושלמת היא המצב של "ובו תדבק"; כל חסרון בדבקות, וכמו כן כל זמן שיש לאדם שעבוד כלשהו לדברים אחרים, הוא פגם במילוי השלם של רצון ה'. רק התורה והמצוות יכולות להביא את האדם אל החיים האמיתיים ולחירות גמורה. זהו מה שאומרים: "אשר קדשנו במצוותיו" - כל מצוה מקדשת את האדם לה'; יתברך. לעומת זאת, ההתחברות להנאות העולם, לתאוות הממון ולכבוד, היא עבדות ולא חירות. וכבר אמרו חז"ל (אבות ו): "שאין לך בן חורין אלא מי שעוסק בתלמוד תורה".

עתה מובן היטב מדוע הבנת מהות העבדות, היא יסוד לכל המצוות ולקבלת עול מלכות שמים, כי יש להתרחק מעבדות לבני אדם ומהשתעבדות לכל גורם שהוא. את הסיבה לזה, מלמדת פרשת העבדות. כי כאן למדנו שעבדות היא ביטול העצמיות, ואוי לו לאדם המאבד את עצמיותו אפילו במשאו, מתוך עבדות השתעבדות לאל זר. בין אם מדובר בשיעבוד לאדם אחר, או הליכה אחרי רצונות ותאוות. אשרי מי שזוכה להיות עבד ה'! אשרי העם שה' אלוקיו: כי רק עבודת ה' יתברך היא חירות אמיתית.

החסיד יעב"ץ (אבות א, ג) אומר שכל הירידה למצרים נועדה לחנכם, להרגילם ולנתקם מהרגש העצמאי ולהרגילם בעבדות. אחרי זמן ארוך של מאות שנים שהיו בני ישראל עבדים במצרים,

לנקוש על דלתו של בית שהזדמן לפניו וקרא לבעל הבית: "אנא, הצל אותי!". בעל הבית, שהבין את המצוקה הנוראה, בה הוא נתון, הורה לו לשכב במהירות ופרש מעליו ערמת שקים ובלויי סחבות שהיתה לו בביתו. לא חלפו חמש דקות, וכבר נשמעו נקישות עזות על דלת הבית: "איפה הוא?" בעל הבית נגש לפתח: "את מי אתם רוצים? במה אוכל לעזור?" "זוז" - שאגו הפורעים, וכבר נכנסו פנימה והחלו לנקוש על הקירות ועל הארונות בקתות הרובים שלהם, כדי להבחין היכן יש דלת כפולה. אחד מהם הבחין בערמת הסחבות שהיתה מונחת בפנת החדר, והכה עליה נמרצות, אך בנס לא העלה על דעתו לחפור בה ולגלות את מי שמסתתרת בתוכה. לבסוף התייאשו המורדים ופנו ללכת, וכשהשתרר במקום שקט, העז המלך לצאת, עדין רועד וחוזר כסיד. "הצלת את חיי", לחש למצילו, נותר בבית עוד יומיים, וכשהתרחקו עוד הפורעים, יצא למקום אחר. חלפו חודשים ספורים, המרד דוכא - והמלך שוב ישב בהדר על כסאו. הפעולה הראשונה שעשה, היתה, כמובן, לקרוא למצילו, על מנת לגמול לו על מה שעשה עבורו. "הצלת את חיי", אמר לאיש כאשר עמד לפניו, "מה ביכולתי לעשות עבורך?" תודה לך אדוני המלך, אך איני חסר דבר... מכל מקום, אם זוכה אני לדבר אתך, מסקרן אותי לדעת כיצד הרגשת תחת ערמת הסחבות שהנחתי עליך, כשהחרבות הכו מעליך?". למשמע הבקשה האדים המלך כולו: ומיד פקד על העבדים שלפניו: "הוציאוהו למוות בתליה!". אדוני המלך,

פער האיש את פיו בתדהמה, "אני חוזר בי מהשאלה... אין המלך צריך לענות לי... רחם עלי, נהג בי כאלו לא שאלתי מאומה...". אך המלך לא נרגע: "אי אפשר למחוק את מה שדברת זוהי חוצפה איומה שאתה עתיד לתת עליה את הדין. לא הועילו כל בקשות הרחמים, והאומלל הובהל לכיכר העיר בטקס מרשים, על צווארו הונח חבל התליה, והספירה לאחור החלה, כשהמלך עצמו מופקד על הארוע כולו מקרוב. כשאמר התליין את הספירה "שתים" וכפסע היה בינו לבין המוות, נגש אליו המלך, הסיר את החבל מעל צווארו ואמר לו כשהיוך על פניו: "כעת יודע אתה כיצד הרגשתי?!... לעולם לא היית מבין זאת, אלמלא היית חווה זאת על בשרך...". מילים רבות אינן יכולות להסביר מה פשר המושג "עבדות", אך עם ישראל אשר זה עתה יצאו מעבדות לחירות, מבינים זאת היטב על בשרם. לכן בחרה התורה לפתוח בציווי זה, לפני שמאורעות אלו יישכחו מהם. מסופר על אחד מגדולי ישראל, שהלך לאסוף כסף בביתו של עשיר, והיה קור אימים בחוץ וגשם זלעפות. העשיר ביקש מהרב להיכנס, והרב התעקש להישאר בחוץ. העשיר לא הבין מדוע הרב לא נכנס, אמר לו הרב, רצייתו שתרגיש מה העני מרגיש.

"כי תקנה עבד עברי" (כ"א - ב) רבי יוסף שלום אלישיב זצ"ל בספרו "דברי אגדה" כותב: המשפט הראשון שהתורה כתבה זה "עבד עברי", תורה שלימה נכתבה איך האדון צריך להתנהג

אחד וחמשה על לוח אחר. כתוב "אנכי ה' אלוקיך", וכנגדו "לא תרצח". כתוב "לא תשא", וכנגדו "לא תגנוב". אין דבר שיכול למנוע רציחות ושפיכות דמים, לא עמוד התליה ולא החרב ימנעו בעד עושי הרשעה. רק האמונה בה' וההליכה בדרכי התורה, הם הערבים שהסדר העולמי יתקיים.

"כי תקנה עבד עברי" (כ"א - ב') שואל ה"אבני נזר", למה התורה כתבה עבד עברי ולא עבד ישראל כמו שבכל התורה אנו נקראים בשם ישראל? ומסביר, שורש השם "עברי" נאמר אצל אברהם אבינו - אברהם נקרא אברהם העברי, כל העולם כולו מעבר אחד, והוא מהעבר השני [בראשית רבה מ"ב]. כח זה הוא החירות האמיתית, שהאדם לא משועבד לדעות והשפעות זרות, והן לא עושות עליו רושם כלל. אם הדבר נראה לו "אמת" הוא נדבק בו והולך איתו לאורך כל הדרך, גם אם הוא יחיד נגד כולם. זהו ה"בן חורין" האמיתי. לכן בפרשת עבד עברי שאינו יכול להשתעבד ליותר משש שנים, כי הוא במהותו "בן חורין" לא "עבדים לעבדים", לכן כתבה התורה "עברי", שם המורה על מהותו של האדם בישראל - בן חורין.

שלא ישכח מאין בא להוסיף המעשה שמספר הרב גלינסקי בקצין גרמני שנשבה והוציא את מדיו כל הזמן להזכיר לעצו מאין זה [ועוד יש ליישב עפ"י מה שכותב האור החיים: הקדוש, ש"עברי" הוא מלשון עבירה, "שלא בא לידי מידה זו (שנמכר לעבד) עד שעבר על התורה

עם העבד. אסור לו להעביד אותו עבודת פרך, אסור לו להעבידו בעבודה כשאין לו צורך בה, אסור לו להשתמש בו עבודת עבד, שינעיל אותו ויוליך את כליו לבית המרחץ. וצריך שיתן לו לאכול מאותם מאכלים שהוא אוכל, ולכן אם יש לאדון בגדים נכבדים בשבת, חייב לקנות גם לעבד, ואם אין לו כסף לקנות, חייב האדון לתת את בגדיו לעבד. ולא עוד, "ויצאה אשתו עמו", שואלת הגמ' בקידושין [דף כ"ב.], אם הוא נמכר, אשתו מי נמכרה - מה ענין לאשת ובניו כאן? אלא "מכאן שרבו חייב במזונות אשתו", עליו לפרנס את אשתו וכל ילדיו. ראו איזה הבדל בין משפטי התורה למשפט החילוני. כמה עונשים מטילים על גנבים ורוצחים, ושופטים אותם גם על פי עד אחד, על פי קרוב ועל פי אומדנא, שהרי אלמלא העונשים הללו, הלא איש את רעהו חיים בלעו. ולמרות הכל, בתי הסוהר מלאים בגנבים ורוצחים. והנה באה התורה ואומרת, שלגנב אם יש לו - ישלם שנים, וזהו רק אם ראוהו עדים, ובלי עדים, הלא מודה בקנס פטור. "ואם אין לו ונמכר בגנותו", ומה יוצא מוגנתו, שהוא אוכל טוב, לובש כאחד העשירים, ואין לו דאגות פרנסה עבור אשתו וילדיו. ומה ימנע ממנו מלגנוב. וגם כדי לענוש על רציחה צריכים שני עדים, להתרות בו, וסנהדרין ההורגת פעם בשמיטה או בשבעים שנה נקראת חובלנית. וא"כ נשאלת השאלה, אם אלו העונשים של התורה, הלא איש את רעהו חיים בלעו, איך יהיה סדר בעולם? אבל כבר אמרו חז"ל [בילקוט יתרו רצ"ט], כיצד נתנו עשרת הדברות, חמשה על לוח

למה מקלל אביו נענש יותר ממכה

ומכה אביו ואמו מות יומת (כא טו) פירש"י בחנק, ואילו מקלל אביו בסקילה. כלומר דדיבור גרוע ממכה.

ולמד מזה בספר לקח דעת ויש מזה מוסר השכל, עד כמה על האדם להיזהר מדיבור שלא יכאיב לחבירו, שהרי דבר זה הוא חמור יותר מהכאת חבירו.

א"ה וכ"כ בשע"ת ש"ג אות ס"ג, דחזינן מהכא שחמור עון הלשון מהכאה. [מיהו עיי' ברש"י סנהדרין נ"ג א' ד"ה והמקלל שכתב דטעם החומר הוא משום שגם הוציא שם שמים לבטלה].

מכה תתפא אך דיבורים מכאיבים לעד

סיפר הרה"ג רבי ראובן אלבז שליט"א בספרו 'משכני אחריד', אמרו חז"ל (בבא מציעא נח ע"ב): "גדולה אונאת דברים מאונאת ממון", כלומר נדרשת מהאדם זהירות יתרה שלא לצער ולהונות בדיבור, אף יותר מהזהירות הנדרשת מאונאת ממון, שגם היא חמורה מאד. אחת הסיבות לחומרת אונאת דברים היא שלא ניתן להשיבה, והשפעתה על הנפגע נשארת שנים רבות. על כך נאמר בדרך מליצה: "מנא הא מילתא דאמרי אינשי, מכה תתפא, ודברים יש להם קיום..."

כלומר, אדם קבל מכה או נפצע, כואב לו, אבל על פי רוב המכה תתפא תוך תקופה קצרה. כמה מכות קיבלנו בידיים וברגליים ואפילו בראש... מי זוכר בכלל... אבל דיבורים שגרמו צער יש להם קיום!

ומצוות, ומכוון לדבריהם ז"ל (קידושין יד): כי במכרוהו בית דין בגניבתו הכתוב מדבר, וגם המוכר עצמו מחמת דחקו לא בא לידי זו עד שכבר קדמו לו עבירות, כמאמר רבי אמי (שבת נה). 'אין ייסורין בלא עוון'. איזו עבירה עבר אותו יהודי שנמכר לעבד? במקום שאדם יהיה משועבד לבורא עולם הוא משעבד את עצמו מרצון ומדעת להבלי העולם הזה. השעבוד והרדיפה אחר הממון גורמים לו לעשות דברים אסורים. לא אכפת לו שהממון יגיע אליו באיסור, העיקר שיגיע...

לאכלה ולא לסחורה ניקח, למשל, את איסור סחורה בפירות שביעית. נאמר בתורה (ויקרא כה, ו) "והייתה שבת הארץ לכם לאכלה". דרשו חז"ל (בכורות יב:): "לאכלה ולא לסחורה". התורה אוסרת לסחור בפירות שביעית או להפסידם. היא גם אוסרת למכרם לנכרי או להוציאם מחוץ לארץ ישראל. יש לירקן פרות שביעית, הוא חושב בלבו: 'איך אני יכול להרשות לעצמי לוותר על הרווחים ממכירתם? הוא לא עומד בניסיון וסוחר בהם, הוא אף מוכן למכרם לגוי ולהוציאם לחו"ל, העיקר להרוויח כמה שקלים. הוא חושב שהוא הרוויח... ואינו יודע שלא יראה ברכה בכסף שהגיע אליו באיסור. לעומת זאת, מי שמקפיד על איסור סחורה בפירות שביעית ומוכן להפסיד ממון רב ובלבד שלא לעבור על איסור תורה - מובטח לו שיראה ברכה בממונו ולא יאונה לו כל רע לפי"ז מובן למה כתוב לשון עברי ולא עבד ישראל.

למעשה פרשת משפטים

למה מוכרים את העבד עברי ולא משכירים

אותו

צ"ב למה מוכרים את מי שגנב ואין לו כסף לשלם לעבד ושוללים לו את חירותו לכאן יותר טוב שישכירו אותו בכדי גנבתו ומהכסף הזה ישיבו את הגניבה?

אלא יש לומר שהיות והאדם לעמל נברא כמו שאמר רבי אלעזר (סנהדרין צט:): כל אדם לעמל נברא שנאמר (איוב ה-ז) כי אדם לעמל יולד. איני יודע אם לעמל פה נברא אם לעמל מלאכה נברא, כשהוא אומר כי אכף עליו פיהו הוי אומר לעמל פה נברא, ועדיין איני יודע אם לעמל תורה אם לעמל שיחה, כשהוא אומר (יהושע א-ח) לא ימוש ספר התורה הזה מפידך, הוי אומר לעמל תורה נברא, והיינו דאמר רבא כולוהו גופי דרופתקי ניהו, טובי לדוכי דהוי דרופתקי דאורייתא.

ובמדרש (ב"ר פ"ג ז) ואדם אין לעבוד את האדמה (בראשית ב, ה), ואדם אין להעביד את הבריות להקדוש ברוך הוא, כאליהו וכחוני המעגל. (ודבר זה צ"ב שבשלמא אליהו מובן מה שקירב אותם אבל חוני במה הוא קירב ואולי ע"י העוגה שחג קירבם ועוד צ"ב למה לא הזכר אברהם אבינו) ואדם אין לעבוד את האדמה, לא נברא אדם אלא לעמל, אם זכה, הוא עמל בתורה, ואם לא זכה, הוא עמל בארץ. אשריו לאדם שהוא עמל בתורה. ומי שאינו עבד ה' נהיה עבד למישהו אחר וכן מפורש במדרש (ילקו"ש תהלים צד רמז תתנ) אשרי הגבר אשר תיסרנו קה ומתורתך

קשה למחוק את רישומם! כאשר אדם מבוזה ומכלים את רעהו - הפגיעה נחקקת בנשמתו לאורך ימים ושנים, וככל שירצה האדם לשכוח - הוא זוכר זאת תמיד, זה כבר טבוע בו: פלוני ביזה אותי! קשה מאוד לשכוח, ואפילו אם אדם רוצה - הוא אינו יכול. גם אם הצליח להתגבר על הכאב ולסלוח, קשה לו לשכוח! זכרוני כשהייתי נער בן ארבע עשרה בשישיבה קטנה, פעמים רבות היה ראש השישיבה הגאון רבי מאיר דב רובמן זצ"ל, מכבד אותי לעבור לפני התיבה ולהיות חזן. הקב"ה חנן אותי בקול יפה, ומכיוון שלמדתי להתפלל מוזנים אשכנזים - התפללתי בנוסח זה, וראש השישיבה היה נהנה מכך, ואפילו האשכנזים שהיו בשישיבה נהנו לשמוע אותי. אבל היה בחור אחד שלא נהנה מהחזנות שלי. אני זוכר שיום אחד לאחר שגמרתי את התפילה, וקבלתי ברכות יישר כח' מרבני השישיבה וגם מכמה חברים, ניגש אלי אותו בחור ואמר לי: "אתה מוזן בקול של תרנגול" ... בדיוק כך ... זה כל כך כאב לי עד שהתחלתי לבכות. אמרתי בליבי: 'מה הוא רוצה ממני? מה עשיתי לו? והלא שמעתי חזנות יפה וטובה וכולם נהנו, מדוע הוא אומר לי כך?'. כאב לי כל כך! לאחר מכן גערתי בעצמי: "נו, שכח מזה!". החלטתי למחול לו ולא להקפיד עליו, אולם לא יכולתי לשכוח את דבריו. בכל פעם שראיתי נזכרתי בעלבון הצורב. ועד היום, אחרי חמישים שנה ויותר, הדבר חקוק בזכרוני... כמה כוח יש לדיבורים שלנו, וכמה עלינו להיזהר לא לקלקל בהם!. עכ"ד.

את הגניבה, ולצורך כך הרי נמכר, לא רצתה התורה להענישו פעמיים. אמנם, כעת שאומר שאינו רוצה לצאת, מתברר שכל המכירה כלל לא נחשבה לו כעונש, על כן, דוקא כעת רוצעים את אזנו כעונש על הגניבה. (לקט אמרים למהרי"ל דיסקין)

אלא יש לומר שיש הבדל בין מי שחד פעמי אינו רוצה לעמוד למבין מי שהפך את חוסר העמל לשיטה וזה כאשר הוא רוצה להמשיך לעבוד הוא מוכיח שהוא הפך את זה לשיטה ולכן הוא נענש כי יש הבדל בין מרידה חד פעמית לשיטה.

(וזכרוננו שיש שמוכיחים מאחד הפוסקים שיש הבדל בין העובר עבירה במקרה או בשיטה)

"והגישו אל הדלת או אל המזוזה" (כ"א - ו') אוזן ששמעה על הר סיני לא תגנוב והלך וגנב, תרצע. [רש"י]. שואל רבי יעקב גלינסקי, מהו באמת החטא הגדול של העבד? הוא בסה"כ אוהב את אדונו, מפרנסו, נוח לו אצלו, הוא כבר התרגל לסדר יומו,

מדוע התורה מסתכלת על זה בעין רעה כל כך?

אלא מתרץ על פי המשנה בפרקי אבות [ג' - א'] שאומרת, "עקביא בן מהללאל אומר הסתכל בשלושה דברים ואי אתה בא לידי עבירה דע מאין באת ולאן אתה הולך ולפני מי אתה עתיד ליתן דין וחשבון". נשאלת השאלה, למה כתוב "ואי אתה בא לידי עבירה", למה לא כתוב ואי אתה עושה עבירה או עובר עבירה, וכי לעבירה יש ידיים? אומר רבי אליהו לאפיאן, עקביא בן מהללאל לא הבטיח שאם נסתכל בשלושה דברים לא ניפול אף פעם בעבירה. קורה שאדם נכשל בעבירה, אבל על דבר אחד הוא

תלמדנו - אמר רבי ביזנא אין אדם בעולם בלא יסורין, חושש בשינו אינו יכול לישן בעינו אינו יכול לישן, יגע בתורה אינו ישן, זה ער וזה ער, הוא אשרי הגבר וגו' והיינו שתמורת מה שסבל על המצוה חוסך ומנע היסורים שהיו באים עליו בלא"ה.

ולכן שאדם הראשון לא עשה רצון ה' הוא נענש בזיעת אפיק תאכל לחם.

כי האדם צריך להתרגל לעול ולכן עמ"י ירדו למצרים וכשה' הוציאם אמר כי לי בני" עבדים וכל המטרה שיצאנו ממצרים היא להיות עבדי ה' לכן בין המצוות שניתנו לאחר מתן תורה זה עבד עברי לומר שמי שאינו רוצה עבודת ה' מוכרח הוא להיות עבד למישהו אחר.

ומי שגנב אינו רוצה עמל כי לכן הוא לא הלך לעבוד ולהתפרנס מזה, ולכן נענש וזה הסיבה שזה נכתב מיד לאחר מתן תורה להראות את חשיבות העמל.

ולכן מבואר בתורה שאם העבד אומר שהוא ואהב את אדונו ואינו רוצה לצאת לחפשי, אז 'והגישו אדניו אל האלהים והגישו אל הדלת או אל המזוזה ורצע אדניו את אזנו במרצע ועבדו לעולם' (כ"א, ו) כתב רש"י, "ומה ראה און להרצע מכל שאר אברים שבגוף, אמר ר' יוחנן בן זכאי און זאת ששמעה על הר סיני לא תגנוב והלך וגנב תרצע". יש להבין, שמחמת זה הטעם היה ראוי יותר שמיד ירצע באזנו כעונש על הגניבה, ומדוע רוצעים את האוזן על דבר הגניבה רק אחרי שאינו רוצה לצאת? ויש לתרץ, שכיוון שצריך להשיג את הכסף כדי לשלם

נותן אחריות, שאם יסתכל אדם בשלושת דברים אלו, לעולם לא יהיה כפות בידיים של העבירה, שהרי לעבירה יש ידיים והיא גוררת, עבירה גוררת עבירה. אבל אם יסתכל בשלושת דברים אלו, כאשר יתן אל ליבו וילמד מוסר, מאין באת ולאן אתה הולך ולפני מי אתה עתיד ליתן דין וחשבון, גם אם יעבור עבירה, יישאר כח במותניו לברוח ממנה. ואם נפל חלילה בעבירה קלה, הוא יברח מהמקום, ימלט מידיה ולא יצטרך להיות כפות בידיה של העבירה. וכך אומרים לאדם, קרה שנכשלת בעבירה, אבל מדוע המשכת להסתובב איתה. תפתח דף חדש טוב יותר, וברח לך מהעבירה של פעם. וזהו גם החטא של אותו עבד. עשית שטות, גנבת. נמכרת לעבד, נכשלת בעבירה, נו, אין מה לעשות. אבל עכשיו שאתה כבר יכול לצאת, לפתוח חיים חדשים, למה לך כל זה, למה לך להמשיך להיות נגרר הלאה בעבירה גוררת עבירה, למה לך להמשיך להתבוסס בבויז הזה.

והן הן הדברים שלא לעשות מהנפילה שיטה. וזה סיבת התנגדות החזו"א למזרחי כי הם עשו מהנפילה שיטה

ישראל העובד עכו"ם

רבי משה שנפלד ז"ל, במכתב נוקב משנת תשכ"א כתב את הדברים הבאים: 'זכיתי לשהות לעיתים קרובות בצל קורתו של רבה"ק החזו"א, וממנו קבלתי את ההשקפה כי המזרחי מסוכן יותר

מאשר המפא"י, והחינוך המזרחי מסוכן יותר מהחינוך החילוני...

כאשר החזו"א עבר ליד בנינו של בית ספר המזרחי בב"ב, אמר: משותומים כיצד זה יתכן שבשנים קדמוניות עבד כלל ישראל לעכו"ם, הנה לפנינו דוגמה לכלל ישראל העובד עכו"ם, שחינוך המזרחי שמו. רבינו החזו"א קרא את האישי שהכשיר את החינוך הממלכתי דתי בשם עמלקי, יען כי קרר את האמבטי הרותחת לפני האחרים... (מעשה איש ח"ב עמ' רטו)

והטעם ביאר (מעשה איש ח"א עמ' רכא) נהירנא, מספר תלמידו ר"ש כהן, פעם אחת רינגתי אחר אחד מבאי ביתו שאיננו מדקדק במצוה קלה כבחמורה, ואמר לי: עדיין לא זכינו שכל ישראל יהיו צדיקים גמורים, ואין לרחק גם את אלה שהם במדרגה של בינונים. ומצאתי אז מקום לטעון: אם כן, מה איפוא ההתנגדות החזקה כל כך לשיטת המזרחי? הלא גם הם בכלל הבינונים, ומה חרי האף הגדול הזה?

והסביר לי, ההבדל הוא כך. מציאות הבינונים אינה מהווה שיטה מיוחדת לכשעצמה, וגם הבינוני מכיר ויודע שמוטב להיות צדיק גמור וכי יש לשאוף לכך שכולם יהיו צדיקים גמורים, רק שילו אין אפשרות לכך משום אי יכלתו לכבוש את יצרו ולעמוד בנסיון או סיבות אחרות. לא כן המזרחי המהווה שיטה של בינוניות, השואפת לכך שבני ישראל יהיו דוקא בינונים ולא יותר. גם העמידו שיטת החינוך שלהם על יסוד של בינוניות,

שמעתה מזומנים לו חיי נוחות, האדון מחוייב להאכילו מאכלים טובים ומשובחים כפי שהוא עצמו רגיל, ולהלבישו בגדים טובים כפי שהוא עצמו נוהג ללבוש, ואין לו כלל דאגת פרנסה לכלכל את עצמו ובני ביתו.

והמתבונן בכך יתפלא: לכאורה בצורה כזו מה ימנע מהגנב לגנוב? כיצד יהיה סדר בעולם? הרי כל אחד יעדיף לגנוב כדי להגיע למצב של 'זנמכר בגנתו', להיות משוחרר מעול הפרנסה, ולחיות חיי רווח על חשבון האדון?

אלא, כותב הרב אלישיב דבר נפלא ביותר, מכאן נראה שהתורה מלמדת אותנו נקודה חשובה ויסודית: אל לנו להעמיד את עמוד התליה ואת הרב העונשים, שהם אלו שיהוו את בסיס האיום למנוע מגנבים לעשות רע, כי לא זה מה שימנע מהם לשנות את מהותם, לחדול אחת ולתמיד מלפשוע.

אדרבה, מה שכן יגרום להם להימנע מהגניבות, היא דוקא ההנהגה הטובה והרחימאית שינהגו איתם, וההתייחסות כלפיהם בדרך כבוד וברגישות. זאת יחד עם השפעת המידות הטובות שיראו בבית האדון, שהן בסיס ההליכה בדרכי התורה והאמונה בקדוש ברוך הוא, הם יהיו ערבים שהסדר העולמי יתקיים ויישתמר כראוי ויתמעטו הגנבים. סברת בעלי בתים הפוכה מדעת תורה. כך היא דעת והשקפת התורה! הדוגמא הקלאסית למידות טובות, זוהי פרשת עבד עברי!

הגאון רבי מיכל זילבר שליט"א, ראש ישיבת זוועהיל, מעיד את אשר ראה במחיצת רבו, מרן

ומתייחסים בשלילה אל הצדיק הגמור, מבלי לראות בו את האדם השלם - וכי יש לך סכנה רוחנית חמורה מזו?!?

ויש להוסיף שעל האדם מוטל ליזכור שהוא עבדו של ה' וכמו שכתוב "כי תקנה עבד עברי" (כ"א - ב') שואל האלשיך, הלשון צריכה להיות הפוכה, הרי בשעת הקניה הוא עדיין עברי ולא עבד, ולמה כתוב "כי תקנה עבד עברי". ומתין, יש כאן רמז לקונה, דע לך, אתה אמנם קונה אדם בזוי ונאלח - גנב, אבל עדיין הוא עבד להקב"ה, הוא כבר עבד לאדון אחר, לאדון העולם.

ועוד יש לומר עפ"י מה שאמר מרן הגרי"ש אלישיב זצ"ל, (הו"ד בספר 'אוצרותיהם אמלא' של הרב אליעזר טורק) הסביר פעם שהסוגיה של עבד עברי בעיקרה היא פלא פלאים. הרי ידוע בכל מדינות העולם, היכן שהנוהג הוא על פי חוקות הגויים, מטילים עונשים קשים על גנבים. לפעמים שופטים אותם רק על פי עד אחד, לפעמים על פי קרוב ונוגע בדבר, ואף על פי אומדנא. נוהג זה בא אצלם מסברא פשוטה והגיונית, כי אלמלא העונשים הללו 'איש את רעהו חיים בלעו'.

והנה אצלנו, אצל כלל ישראל, באה התורה ואומרת שהגנב לא מתחייב לשלם רק אם ראוהו שני עדים, וגם בזה אם הקדים והודה בגניבה קודם שבאו העדים הוא נפטור מן הקנס. ולא עוד אלא גם אם כבר התחייב, אם אין לו מה לשלם הוא נמכר לעבד. ואז, לא זו בלבד שהוא נפטור מלשלם, אלא

לגמרי... "ע"כ מהספר 'אוצרותיהם אמלא' של הרב אליעזר טורק.

הרב ביפוס משנתה של תורה משפטים תשע"ד (גליון 15)

מה יכולים אנו ללמוד כיום ממצוות הקשורות בעבד ואמה המוזכרות בפרשת השבוע? התשובה לשאלה זו ניתנת בדברי התעוררות שהשמיע מורנו ורבנו רבי אליהו לופיאן זצ"ל (הובאו בספר "משולחן גבוה").

נקדים לדברים את דברי רבינו יונה ז"ל על (המשנה) אבות פ"ג (אם אין דרך ארץ אין תורה, ואם אין תורה אין דרך ארץ). מדובר כאן בשני סוגים של דרך ארץ שהם למעשה שתי דרגות שונות במעלת המידות. הראשון הנזכר במשנה, הינו דרך ארץ במשמעותו המקובלת. דהיינו נימוסים בסיסיים אשר כל אדם נצטרף להם בטרם יגש ללמוד תורה. אולם אחרי שלמד תורה הוא מגיע על ידה לסוג חדש של דרך ארץ, הנובע ממקור התורה בלבד. עליו נאמר "אם אין תורה אין דרך ארץ". עד כאן דברי רבינו יונה ז"ל.

דרגה ייחודית זו של דרך ארץ, אמר מו"ר, יש לה שתי דוגמאות בפרשת משפטים. האחת, חיוב האדון לדאוג לכל מחסורו של עבד עברי, יותר ממה שהוא דואג לעצמו. עד שאמרו "קנה עבד עברי קנה אדון לעצמו". נתאר לעצמנו אדם הנכנס לבית ורואה בו שני אנשים, האחד ישן על מטה מוצעת, והשני על הרצפה הקשה. אדם מן השוק יסיק מיד

הגאון רבי יחזקאל אברמסקי זצ"ל, בעל החזון יחזקאל. את היחס המיוחד במינו שזכתה לקבל ממנו העוזרת בבית, זאת שהיתה אמונה על מלאכת הנקיון.

מדי פעם הוא היה קורא לה באמצע העבודה, ומבקש ממנה שתנוח מעט. גם הודיע לה באופן כללי שהוא מאוד ישמח אם תעשה את מלאכתה בצורה אישית וקלה, מאשר שתעבוד במהירות ובאופן מכביד ומתיש. זאת למרות שהאיטיות הזאת עלתה לו בתשלום נוסף, משום ששילם לה לפי שעות.

היחס הזה של הענקת כבוד שרחש הרב אברמסקי לאותה עוזרת, בודאי גרם לה להסתכל בעין אחרת, טובה יותר, על התורה ודרכי הנועם שלה. גישה כזאת להתייחס בכבוד ראוי לכל אדם בשווה, מבלי לעיין מה טבעו ומעמדו, היא זו שמביאה שלום ושלווה בעולם.

מורן הגאון רבי מיכל יהודה ליפקוביץ זצ"ל, בספרו 'אמרי דעת' (חלק ב עמוד כד) מאלף אותנו מנסינו רב השנים בתחום החנוך, כך: "אני אומר לכם, מתוך עובדות קיימות ומנסיון של עשרות שנים, שיסוד הבנין של האדם, איך שבונה את עתידו ומעמיד את עצמו לכל החיים, לא הכשרונות ושאר דברים קובעים זה, אלא רק המידות! אם יש לאדם מידות טובות, אזי יש לו עתיד מזהיר, ואם חס וחלילה המידות הן אחרות, הוא רחוק מהכל. אמנם יכולים לטעות בו, אבל באמת הוא רחוק ממעלות

אותנו התורה? אין זאת אלא בחינה נאצלת של דרך ארץ אשר אך ורק תורת אלקים יכלה להמציא ולהנחיל. זהו דרך ארץ במושגים של תורה! זכינו שדברים רבים ברוח זו נאמרו על ידי מורנו ורבנו, כאן ביישובנו. רוח הזו עדיין שורה על המקום ונושבת בינותינו. הבה נפרוש מפרשים וניסע ונלך על ידי הרוח הקדושה והנעלה זו למען ייטב לנו כל הימים.

הלימוד משכר הכלבים

וְאִגְשׁוּ יִקְדְּשׁוּ תְהִיִּין לִי וּבִשׁוּר בִּשׁוּר דְּהָה
 טַרְפָּה לֹא תִאֲכַלְוּ לִבְלִיב תִּשׁוּ לְכוּן אֲתוּ (כ"ב,
 ל)

כתב הרב מקדש הלוי ופרש"י ע"פ המכילתא:
 "לכלב תשליכון אותו - אף הוא ככלב. או אינו אלא
 כלב כמושמעו? ת"ל בנבלה: או מכור לנכרי, ק"ו
 לטרפה שמוותרת בכל הנאות. אין מה תלמוד לומר:
 'לכלבי? למדך הכתוב שאין הקב"ה מקפח שכר כל
 בריה, שנאמר (שמות י"א, ז): ולכל בני ישראל לא
 יחרץ כלב לשונו, אמר הקב"ה: יתנו לו שכרו!"

הנה מלשונו של רש"י עלולים אנו להבין, כביכול
 ביקש הקב"ה לתגמל את הכלבים על האופן שבו
 התנהגו בעת יציאת מצרים... אכן לאמיתו של דבר
 - ברור שאין זו כוונת הדברים! הכלבים אינם בעלי
 בחירה, ולא היתה להם כל אפשרות לנהוג אחרת
 מכפי שנהגו! הקב"ה סגר את פיהם, וגם אילו היו
 רוצים - לא היו יכולים לחרוץ את לשונם!

את המסקנה שהאיש אשר על המטה הוא האדון, ואילו השני הוא העבד. אולם מי שידוע את דיני התורה ידע מיד מי הוא האדון ומי העבד.

כי ירדה התורה לנכבי נפשו של האדם, וחייבה את האדון לדאוג לבל יושפל עוד יותר העבד שמעמדו שפל כבר בלאו הכי. ולבלתי ירום לבבו של האדון, ויתנשא יתר על המידה על עבדו. זוהי דרך ארץ הנלמדת אך ורק בתורה, שום חכמה אחרת וכן לא מערכת תרבות ונימוסים של העולם הנאור, לא תוכל לאצילות שכזו.

דוגמא נוספת: אמה עבריה. התורה חייבה את האדון או את בנו לייעדה, דהיינו לשאת אותה לאשה. מי היא אותה אמה? בתו של אדם שהלך והתדרדר במצבו הרוחני והכלכלי עד שירד מדחי אל דחי, ולבסוף הגיע עד יהיה - כדי מכירת בתו לשפחה. נערה "מיוחסת" זו ציוותה התורה על האדון לשאתה לאשה ולייעדה, או למוסרה לבנו שייעדה. - מכובד ככל שיהיה כל כך למה? דוקא מפני שנערה אומללה זו חרב עליה עולמה, ונקלעה למצב כה בזוי ושפל, עד שננעלו בפניה שער שידוכים. שכן, מי יחפוץ בנערה עם "יחוס" שכזה? על כן באה התורה ודאגה את דאגתה וחייבה את האדון להצילה מסכנת העיגון לכל ימי חייה; ולשאתה לאשה. האם מידה נעלה כזו של דרך ארץ, נתפסת בכלי הבנתו של איש מאומות העולם?

האם יעלה על דעתו של מישהו מקרב חוגי האנשים הדוגלים בהתחשבות בזולת, להגיע למרגלותיה של הרמה הנישאה אשר אליה מובילה

למעשה פרשת משפטים

לכאורה יש להבין, מה מבקשת התורה ללמדנו
כאשר היא מדגישה את העובדה

שבני ישראל אמרו את דבריהם 'קול אחד', והיינו
בבת אחת?

ונראה לומר, כי הנה כידוע, היום עורכים מוסדות
רבים 'דינר', בו מתאספים עשירים רבים, ומרימים
תרומה עבור דבר צדקה זה או אחר. המטרה בצורת
גיוס הכספים המקורית הזו - הינה בכדי ליצור מצב
של אי-נעימות בקרב הנוכחים, אשר בשמעם כיצד
נודבים חבריהם סכומים ניכרים למען המטרה
המקודשת - יתביישו להרים תרומות נמוכות יותר,
ובעל כרחם יתגייסו במלא כוחם למען המטרה
הנכבדה, הרבה יותר מכפי שהיו מתגייסים אילו היה
הדבר תלוי ברצונם החופשי בלבד...

מעתה, אילו לא היה הפסוק מדגיש כי בני ישראל
קיבלו את דבריו של הקב"ה בבת אחת - היינו
עלולים לסבור כי בקרב מחנה ישראל התרחשה
אותה תופעה שמתרחשת לעיתים קרובות במהלך
דיגרים מעין אלו המתוארים...

כשם שכאשר עומד עשיר אחד ונודב סכום
משמעותי, מתביישים חבריו לתרום פחות ממנו -
ועל כן מרימים גם הם תרומות נכבדות, כך גם
מקצת בני ישראל אשר שמעו את אחיהם מקבלים
על עצמם עול מלכות שמים - התביישו להיות
יוצאים מן הכלל, ועל כן הכריזו גם הם על נכונותם
לעשות כדבר ה'...

משמעות הדברים הינה לכאורה, כי הקב"ה ביקש
ללמד אותנו כי אינו מקפח שכר כל בריה! הכלבים -
אמנם לא היו ראויים לכל שכר, אולם באמצעות
השכר שהעניק הקב"ה בטובו לכלבים הללו - הוא
העביר אלינו מסר והעניק לנו הזדמנות ללמוד מוסר,
כי אם הכלבים שאינם בעלי בתירה נטלו מידו את
שכרם משלם - על אחת כמה וכמה שאנו, שבעלי
בחירה אנו, ויש לנו יצר הרע המקשה עלינו את
עבודת ה' - ניטול שכר נפלא אם נתגבר כנגדו
ונעשה את רצונו יתברך!

ואמנם, כך מוצאים אנו שכתב המלבי"ם כאן: "ואף
שבעלי חיים אינם בעלי שכר ועונש, כי פעולתם
טבעיית - אמר הקב"ה: 'תן לו שכרו', שמזה ילמד
אדם מוסר לדעת דרכי ה', שכל שכן שיש שכר
ועונש להאדם שהוא בעל בחירה", עכ"ל.

עכ"ד הרב מקדש הלוי ויש ללמוד מזה שלפעמים
היצר הרע מגיע לאדם ואומר לו שלא יהיה לו שכר
היות והתורה שלו היא בלי עמל כגון שהאו נולד
מוכשר וכיו"ב כאן זה בא ללמד דבר זה שלמרות
שהכלבים לא התאמצו מ"מ הם קיבלו על זה שכר.

נעשה ונשמע אמרו כאחד

וַיִּבְּאֵם מֹשֶׁה וַיִּסְפָּר לָעָם אֶת כָּל דִּבְרֵי ה'
וְאֶת כָּל הַמִּשְׁפָּטִים, וַיַּעַן כָּל הָעָם קוֹל
אֶחָד וַיֹּאמְרוּ כָּל הַדְּבָרִים אֲשֶׁר דִּבֶּר ה'
נַעֲשֶׂה וְנִשְׁמָע (כ"ד, ג')

שייש לו בלבו עליו ולעזור לו. [ואע"פ שבגמ' ב"מ (לא, א) דרשו מפסוק זה, עזוב תעזוב מכל מקום אפילו אין בעליו עמו, ומבואר ד'עזוב תעזוב' קאי על עצם הפריקה, מכל מקום אונקלוס תרגם את פשוטו של מקרא].

ולמדנו בזה יסוד גדול בהלכות שבין אדם לחבירו, שכאשר אדם מישראל שרוי בצרה, צריך להקדים ולסלק את כל המחיצות והשנאה שבלב, וכך יעזרהו בסבר פנים יפות וקירוב לבבות, ולא שיותיר שנאתו בליבו ורק יעשה עצם פעולת העזרה כ'מעשה מצוה', אלא גם זהו מכלל מעשה המצוה שתהא באופן השלם שיהיו פיו מעשיו וליבו שוים.

[וכן הביא בענין זה מורינו הגר"ח שמואלביץ זצ"ל את דברי הגמ' במועד קטן (כח, א), רבי חייא לא הוה מצי (מלאך המות) למיקרבא ליה, יומא חד אידמי ליה כעניא אתא טריף אבבא, אמר ליה אפיק לי ריפתא אפיקו ליה, אמר ליה ולא קא מרחם מר אעניא אההוא גברא אמאי לא קא מרחם, ע"כ, ולכאורה טענה זו של מלאך המות טענת שטות היא, וכי מפני שרבי חייא נותן לחם לעני צריך הוא גם ליתן לו את נשמתו. ומוכח בזה שכשרבי חייא נתן את הלחם לעני, הרי הוא נתן לו אותו עם כל נפשו ונשמתו, ולכן העין מלאך המות לבקש מרבי חייא שיתן לו גם את נשמתו ממש].

והנה בגמ' פסחים (קיג, ב), מבואר דשונא דקרא הכא מיירי כי האי גוונא דחזיא ביה איהו דבר ערוה שמוטר

לפיכך, מדגישה התורה כי בני ישראל קיבלו על עצמם בבת אחת לעשות כדבר ה', מבלי שתהיה לאיש הזדמנות לברר מהי עמדתו של רעהו, בכדי להבהיר כי כל ישראל קיבלו על עצמם את התורה מרצונם החופשי, מבלי שהיו אנוסים לכך מכתה של אי-נעימות כזו או אחרת...

וכן נראה גם לכאר את משמעות דברי הפסוק לעיל בפרשת יתרו (י"ט, ח'): "ויענו כל העם יחדיו ויאמרו כל אשר דבר ה' נעשה", שכן גם שם לכאורה יש לכאר מדוע מדגישה התורה את העובדה שקבלת עול תורה היתה על ידי כל ישראל יחדיו. אכן על פי האמור מבואר, כי התורה מבקשת להבהיר כי קבלה זו היתה מרצון חופשי, מבלי שתהיה לדעה הרווחת בקרב בני ישראל כל השפעה על איש זה או אחר, וכפי שביארנו זה עתה.

הרב אליהו ברוך פינקל

אופן מצות חסד

כי תראה חמור שנאך רביץ תחת משאו ותדלת מעזיב לו עזיבתעזב עמו (שמות כג, ה).

כתב רש"י, עזב תעזב עמו, עזיבה זו לשון עזרה, אכן בתרגום אונקלוס תרגם, משבק תשבוק מה דבלבך עלוהי ותפרק עמה, והיינו שצריך לשכוח השנאה

הנה בפרשת כי תשא (להלן לד, כד) נוספה אחר הציווי של שלש פעמים בשנה יראה כל זכורך הבטחה ו'לא יחמוד איש את ארצך'. ותמה במשך חכמה שם, מה טעם לא סיימה התורה גם כאן בפ' משפטים כן. וביאר, עפי"ד הגמ' (עירובין נד, א) שאלמלא נשתברו לוחות ראשונות לא שלטה בהם אומה ולשון, וא"כ כאן שהוא קודם חטא העגל לא היתה לאומות העולם שליטה על עם ישראל כלל, ולכך לא היה בזה חשש שיקחו את ארצם בעלותם לרגל שיהא צריך לומר ו'לא יחמוד איש את ארצך', ומשא"כ בפרשת כי תשא לאחר חטא העגל ושברת הלוחות שהיתה שליטה לאומות העולם על עם ישראל, הוצרך הקב"ה להבטיח שלא יחמדו את ארצם בעלותם לרגל.

אכן אפשר לפרש באופן אחר, דהנה כתב רש"י וז"ל, לפי שהענין מדבר בשביעית הוצרך לומר שלא יתעקרו שלש רגלים ממקומן, עכ"ל, ופירש בשפתי חכמים דהואיל והרגלים תלוין במלאכת התבואה, חג האביב חג הקציר וחג האסיף, ובשביעית אסורים קצירה ואסיפה, סלקא דעתך אמינא דהרגלים גם כן לא ינהגו, קא משמע לן".

נט. ולפי"ז מדויק מאד לשון עזיבה שלא כתוב לבטל השנאה אלא לעזבו משמע שזה עדיין קיים רק לעת עתה לעזבו בזה. [הערת הרה"ג שלמה לובל שליט"א]. ס, ויש לפרש בזה הזמור בליל ש"ק יום לישראל' שמיזחם לאר"י ז"ל ציוית פקודים במעמד הר סיני שבת ומועדים לשמור בכל שני, ותמוה מה

לשנאתו, והוסיף רב נחמן שם שמצוה לשנאתו, וא"כ קשה לפ"ז ד' התרגום, למה יעזוב שנאתו מליבו שהרי שנאת מצוה היא, ובכה"ג לכאו' צריך להחזיק השנאה בליבו, ורק לא ימנע מחמתה מלעזרו.

ובאמת כעיי"ז הקשו בתוס' שם (בד"ה שראה) דהא באלו מצויאות (לב, ב) אמרינן אוהב לפרוק ושונא לטעון מצוה בשונא כדי לכוף את יצרו, והשתא מה כפיית יצר שייך כיון דמצוה לשנאתו, ותיצרו התוס' דכיון שהוא שונא גם חבריו שונא אותם

דכתיב (משלי כז, יט) כמים הפנים לפנים כן לב האדם לאדם, ובאין מתוך כך לידי שנאה גמורה ושייך כפיית יצר, עיי"ש, אך לכאו' כל זה שייך דוקא לענין כפיית יצרו על תוספת השנאה שלא כדיון, אך לענין לשכוח ולעזוב ולבטל כל השנאה שבליבו עדיין צ"ע, דכיון דמצוה לשנאתו אמאי יעזוב מלשנאו מחמת שהוא צריך לעזרה וסיוע בפריקה, דהרי ודאי אין הצורך בפריקה סיבה שלא לשנאתו על דבר ערוה דחזי ביה.

ולהמתבאר יתכן לומר דהמכוון בזה על צורת המצוה שתעשה בנפש חפצה, שבכה"ג המקבל ניחא ליה יותר בקבלת החסד, ובאמת א"צ בכה"ג לבטל השנאה בליבו, וכונת הפסוק רק להורות על אופן עשיית המצוה.

לא יחמוד איש את ארצך

שלש פעמים בשנה יראה כל זכורך אל פני האדון ד' (שמות כג, יז).

כתב רש"י: ואת כל המשפטים, ז' מצות שנצטוו בני נח ושבת וכבוד אב ואם ופרה אדומה ודינין שניתנו להם במרה.

לכאורה צריך עיון, דהא ניחא מצות שבת כבוד אב ואם ופרה אדומה, אבל ז' מצוות בני נח שהיו מצווים בהם כבר קודם לכן, למה הוצרכו שוב לקבל אותן עליהם ולומר 'כל אשר דבר ד' נעשה'. וכבר הקשה כן הרמב"ן כאן.

וברמב"ם בפירוש המשניות סופ"ז דחולין (ק, ב) כתב, שים לבך לכלל הגדול הזה המובא במשנה זו והוא אמרם מסיני נאסר, והוא, שאתה צריך לדעת שכל מה שאנו נוהרים ממנו או עושים אותו היום אין אנו עושים זאת אלא מפני צווי ה' על ידי משה, לא מפני שה' צוה בכך לנביאים שקדמוהו, דוגמא לכך, אין אנו אוכלים אבר מן החי לא מפני שה' אסר על בני נח אבר מן החי, אלא מפני שמושה אסר

לא תעקר שבת בראשית ממקומה, שלא תאמר הואיל וכל השנה קרויה שבת לא תנהוג בה שבת בראשית. ומצינו בגמ' הוריות (ד, ב) דב"ד שהורו בטעות דאין שבת בשביעית חייבים קרבן, ואמרינן שם 'במאי טען בהדין קרא בחריש ובקציר תשבות' (להלן לד, כא) בזמן דאיכא ובזמן דליכא חרישה ליכא שבת'. [והנה אם ב"ד טעו בדבר שהצדוקין מודין בו פטורין כדאמר שמואל (שם ד, א) ובע"כ שאין הצדוקין מודין שצריך לשמור שבת בשביעית

הרבותא בכל השנים, אך להנ"ל א"ש דבא לרבנות שמירת ג' רגלים אף בשנת שמיטה. ולגבי שבת י"ל כמש"כ רש"י (פסוק יב) דקמ"ל דאף בשנה השביעית

ולפי זה נראה שעיקר החשש ממה שאומות העולים חומדים את קרקעותיהם של ישראל, הוא מפני הפירות והתבואה שבהם ולא את גוף הקרקע, ועיין במהרש"א בפסחים (ח, ב) שדייק מדלא כתיב ולא יחמוד גוי אלא איש, דאין הכוונה על כבישת הקרקע דלזה בעינן גוי ועם, אלא שיבא איש ויקח לו מטלטלין ע"ש, וא"כ עיקר החשש הוא בפירות הארץ, ומצינו בשופטים (ו, ג) שהגוים חומדים את הפירות והיה אם זרע ישראל ועלה מדין ועמלק ובני קדם ועלו עליו ויחנו עליהם וישחיתו את יבול הארץ עד בואך עזה ולא ישאירו מחיה בישראל, ולכך כאן שהפרשה דידן מדברת בשביעית, א"כ אין חשש למי שעולה לרגל שיחמדו הגוים את ארצו, שאדרבה הרי הוא מפקר פירותיו כמצות השמיטה, ומש"ה לא כתיב הכא בקרא 'ולא יחמוד איש את ארצך', אבל להלן בפ' כי תשא איירי בשאר שני שבוע, ולכן הוצרכו להבטחה הנ"ל שלא יחמדו הגוים את ארצם.

מצוות של קבלת התורה

ויבא משה ויספר לעם את כל דברי ד' ואת כל המשפטים ויען כל העם קול אחד ויאמרו כל הדברים אשר דבר ד' נעשה (שמות כד, ג).

עצמן של אביהם לסטים היה שנאמר והוא יהיה פרא אדם וכו', ע"כ.

ולכאורה יש לתמוה שהרי כל אלו הלאוין [לא תרצח, לא תנאף, לא תגנוב] הם בכלל ז' מצוות בני נח שהיו האומות מצווים עליהם כבר קודם מתן תורה, ולמה לא אמר להם על מצוות שנתחדשו בתורה שאינם בכלל ז' מצוות בני נח. וביותר קשה מה תשובה יש בדבריהם כלפי קבלת התורה הא בהני מצוות בלא"ה הם מחויבים מכלל ז' מצוות בני נח, ועל שאר המצוות אין בדבריהם תשובה.

עוד צ"ב דמעיכרא מאי קא סברי אומות העולם כששאלו מאי כתיב ביה, הא כיון שלא סברו לקבל עליהם לאו דלא תרצח לא תגנוב ולא תנאף א"כ מיד ה' להם לדחותו דאטו סברו שיאמר להם שבתורה כתוב ח"ו היתר לרצוח או לגנוב, דהרי הני מצוות שכליות הם וכל גוי מבין אותם והשכל גוזר כן, וא"כ בודאי כשסברו לקבלה אם יטב בעיניהם ה' אדעתא דהכי, וא"כ למה כשאמר להם נרתעו לאחור. וגם יש לדקדק בתשובת האומות שאמרו 'כל עצמן של אומה זו וכו', ומהו לשון כל עצמן'.

ונראה הביאור בזה, כי אע"פ שהיו האומות מצווים על ז' מצוות בני נח, מ"מ לא היו מצוות אלו חלק מן העצמיות שלהם, ואף שהיו צריכים לקיים מצוות אלו אבל לא שינו מצוות אלו את מהותן של האומות, ואילו מצוות התורה אינן רק איסור עשיית המעשה אלא מכוונות על תכונת הנפש הרצויה שתהא

וכ"כ שם בתוס'. ומבואר שפיר לשון הפייט לשמור שבת ומועדים בכל שני דר"ל אפילו בשנת השביעית.

עלינו אבר מן החי במה שנצטווה בסיני שישאר אבר מן החי אסור. וכן אין אנו מלים בגלל שאברהם מל את עצמו ואנשי ביתו, אלא מפני שה' צונו על ידי משה להמול כמו שמל אברהם עליו השלום, וכן גיד הנשה אין אנו נמשכים בו אחרי אסור יעקב אבינו אלא צווי משה רבינו, הלא תראה אמרם תרי"ג מצוות נאמרו לו למשה בסיני, וכל אלה מכלל המצוות. [ויש להעיר דברמב"ם (פ"ט ממלכים ה"א) משמע דשבע מצוות ב"נ לא נצטוו ישראל שנית ורק הוסיפו את שאר מצוות התורה על שבע מצוות בני נח וכך נשלמה התורה].

ונראה לפרש בזה, דהנה שנינו בילקוט שמעוני (דברים, תתקנא), כשנגלה המקום ליתן תורה לישראל לא על ישראל בלבד נגלה אלא על כל האומות, בתחלה הלך לבני עשו ואמר להם מקבלין אתם את התורה אמרו לו מה כתיב בה אמר להם לא תרצח, אמרו לו כל עצמן של אותן האנשים אביהם רוצח הוא שנאמר והידיים ידי עשו, ועל כך הבטיחו אביו ועל חרבך תחיה, הלך לו אצל בני עמון ומואב אמר להם מקבלין אתם את התורה, אמרו לו מה כתיב בה לא תנאף, אמרו לו כל עצמה של ערוה שלהם היא שנאמר ותהרין שתי בנות לוט מאביהן, הלך ומצא את בני ישמעאל אמר להם מקבלין אתם את התורה, אמרו לו מה כתיב בה לא תגנוב, א"ל כל

התם בשעה שהקדימו ישראל נעשה לנשמע יצתה בת קול ואמרה להן מי גילה לבני רז זה שמלאכי השרת משתמשין בו דכתיב ברכו ה' מלאכיו גבורי כח עושי דברו לשמוע בקול דברו ברישא עשי והדר לשמע, ע"כ, ועי"ש במהרש"א שביאר שמלאך כולו רוחני ואין לו דעת אחרת כי אם לעשות רצונו ית' ב"ה והוא מוכן כאילו עשה משא"כ אדם מחובר בגוף ונפש שיש בו גם דעת היצה"ר ואינו מוכן מצד עצמו לעשות רצון אביו שבשמים כי היצה"ר מסיטו לרעה, וישראל במתן תורה נגלה להם סוד זה שנתעלו למדרגת ככל לבבך לעבוד את בוראם בשני יצרים כמש"כ מי יתן והי' לבבם זה להם כו' דהיינו שב' הלבבות שהם ב' יצרים היו להם דעת אחת כמלאכים הללו שהם מוכנים מצד עצמם בלא שום מניעה לעשות כבר קודם שמיעה.

והנה איתא שם בגמ', ההוא צדוקי דהוייה לרבא דקא מעיין בשמעתא ויתבה אצבעתא דידיה תותי כרעא וקא מייץ בהו וקא מבען אצבעתיה דמא, ופירש"י היה ממעכן ברגליו ואינו מבין מתוך טירדא עכ"ל, והיינו שהיה שקוע כולו בלימוד התורה, עד שלא הרגיש את הכאב של אצבעו, ואמרינן בגמ' שם, אמר ליה עמא פזיזא דקדמיתו פומייכו לאודנייכו אכתני בפחותייכו קיימיתו ברישא איבעיא לכו למשמע אי מציתו קבליתו ואי לא לא קבליתו, ופירש"י וז"ל קודם ששמעתם אותה

היאך היא קשה ואם תוכלו לעמוד בה, קבלתם עליכם לקיימה, עכ"ל, וצריך להבין השייכות בין מה

מתאמת עם ציווי התורה, ומהאי טעמא בכלל האיסור גם אביזריהו, כגון ברציחה מלבין

פני חבירו ברבים וכו', שיש בזה השחתה בנפש ממידת הרציחה, ואין המצות רק בקיומן המעשי, אלא הוא להשלים הנפש, לא להיות רוצח, ולא להיות גנב, וזה כולל אף אבק עבירה זו אפילו באופן דק מן הדק, ויש בזה מעלות הרבה בתיקון המידות זו למעלה מזו, ויסוד זה היה חוזר מרן הגרא"מ שך זצ"ל פעמים רבות, וזה מה שהשיבו האומות כל עצמן וכו', והיינו שעיקר מהותן ושורש נשמתן הוא כנגד מצוות אלו, ולכן אף שיכולים לקיים אותם כשהם בתורת ז' מצוות בני נח, שמצווים על הגזל על העריות על צד המעשה שלא יעשו מעשה הרציחה או הגניבה להדיא, אבל לקבל אותם כמצוות התורה שיכללו כל פרטי ודקות תיקון המידות אינם יכולים.

נמצינו למדין שהמצוות אצל בני נח אינם אלא מעשי מצוות שחייבים לקיים, ואילו התורה אצל ישראל הוא חלק מעיקר חיותם ומעלתם, וזהו שהשיבו ישראל יכל אשר דיבר ד' נעשה, וכל לריבויא אתי כל הכלול בדברי ד' שהוא דבר שאין לו קצבה בזיקוק ונקיון המידות ותכונות הנפש"א

הקדמת נעשה לנשמע

ויאמרו כל אשר דבר ד' נעשה ונשמע (שמות כד, ז).

ענין הקדמת נעשה לנשמע נתבאר בגמ' שבת (פח, א) דזהו רז שמלאכי השרת משתמשין בו, דאיתא

את כבוד רבו בכל גופו ונפשו, ולכך אמר רב יוסף לאחר מכן, יהא רעוא דתרום רישך אכולה כרכא, ומכאן זכה רבא שנקבע הלכה כמותו חוץ מיע"ל קג"ם, עיי"ש בר"ח].

עוד מבואר בגמ' שבת שם (פח, א), שלאחר שאמר לו הצדוקי לרבא כן, השיבו רבא, אמר ליה אנן דסגינן בשלימותא כתיב בן תמות ישרים תנחם, הנך אינשי דסגן בעלילותא כתיב בהו וסלף בוגדים ישדם, ע"כ, ופירש"י וז"ל, התהלכנו עמו בתום לב כדרך העושים מאהבה וסמכנו עליו שלא יטענו בדבר שלא נוכל לעמוד בו, עכ"ל, ומבואר דסגינן בשלימותא היינו התמימות שהביאה לידי בטחון. וכן פירש בסידור הגר"א מה שאנו אומרים בתפילת שחרית בעבור אבותינו שבטחו בך ותלמדם חוקי חיים, והיינו אבותינו שבטחו בהקב"ה קודם קבלת התורה כשהקדימו נעשה לנשמע, ובזכות זה זתלמדם חוקי חיים, והיינו שנתן לנו את התורה.

ומפסוק זה שהביא רבא 'תומת ישרים תנחם', נמצינו למדין שמידת התמימות והבטחון נובעת מן הישרות, והאלוקים עשה את האדם ישר והמה בקשו חשבונות רבים, ונמצא שהכח לילך בתמימות ובטחון ולפרוק מעל צוארו עול חשבונות הרבים אשר בקשו בני האדם, הוא מכח הישרות שהולך ישר כמו שעשאו האלוקים, וכמבואר כל זה בדברי הרמב"ם הידועים סוף הלכות שמיטה ויובל עיש"ה, ובזכות ישרות זו שהיא בטחון זכו לקבלת התורה.

שראה שזיב דם מאצבעו של רבא בעיון התורה ולא חלי ולא מרגיש, לענין מה שהקדימו נעשה לנשמע.

ובפשוטו הביאור הוא, שאותו צדוקי ראה כמה קשה לימוד התורה עד כדי כך שיוצא ממנו דם, ותלה דבר זה במה שהקדימו נעשה לנשמע שאם היו שומעים מקודם והיו עומדים על כך כמה קשה הדבר לא היו מקבלים עליהם.

אמנם לפמ"ש נבד' מהרש"א הנ"ל יתבאר דבאמת הן הן הדברים של הקדמת נעשה לנשמע, שיסוד ההקדמה של נעשה לנשמע הוא ביטול העצמיות, שלא הניחו מקום בליבם לרצונות ותאוות הגוף הטבעיים אלא עלו לדרגה של מלאכים שכולם רוחניות, ודבר זה ראה הצדוקי אצל רבא שביטל את העצמיות שלו באופן שיצא ממנו דם ולא נתן לבו לכך, והיינו משום שהיה כולו רוחני ולא הרגיש בכאבו של הגוף הגשמי, והיינו דאמרינן בגמ' שבת (פג, ב), אין דברי תורה מתקיימין אלא בכמי שממית עצמו עליה, והיינו שממית את כל גופו, ומקבל את חיותו רק מכח התורה. [וכבר נתבאר ענין זה בארוכה בפרשת יתרו (לעיל כ, א)].

[וגדולה מזו מצינו אצל רבא בגמ' ביומא (נג, א), רבא כד הוה מיפטר מיניה דרב יוסף הוה אזיל לאחוריה עד דמנגפן כרעיה ומתוסן אסקופתא דבי רב יוסף דמא, ע"כ, והיינו שלא הרגיש רבא שנול ממנו דם עד שנתמלא כל החצר, והיינו משום שסבר שכבוד רבו נמי תורה הוא ולכך ביטל את כל העצמיות שלו וקיים

שהראיה זה היסוד לשמחת התורה. וענין ראייה הוא שהכל ברור באופן הגדול ביותר, וכן לשון הוזה"ק הוא תא חזי', [בשונה מלשון הבבלי 'תא שמע']. והצלילות בתורה היא עניין של ראייה, כדכתיב בתהלים (יט, ט) מצות ד' ברה מאירת עינים'.

ענין כיבוד אב ואם

ומכה אביו ואמו מות יומת, וגנב איש ומכרו ונמצא בידו מות יומת, ומקלל אביו ואמו מות יומת (שמות כא, טו-יז).

הרמב"ן ביאר סדר המקראות בזה שסמך גונב איש ומכרו למכה אביו, ולא סמך מקלל אביו למכה אביו אף ששניהם מאזהרת הבן על האב, דסדר המקרא לפי העונש דמכה אביו וגונב איש עונשם שזה ששניהם דינם בחנק, משא"כ מקלל אביו דינו בסקילה כדכתיב בפרשת קדושים (ויקרא כ, ט) 'אביו ואמו קלל דמיו בו', וכל אלה שנכתב בהם לשון זה דינם בסקילה, וכדכתיב שם (ויקרא כ, כז) באבן ירגמו אותם דמיהם בס'.

והנה סקילה חמורה מחנק כדאיתא בגמרא (סנהדרין נ, א), וכתב הרמב"ן שהטעם שהחמיר במקלל אביו יותר ממכה אביו הוא משום שזה דבר המצוי יותר.

ואפשר לבאר בזה עוד, דבאמת יש יותר חומר מצד כבוד האב בקללה מבכהא, ועל פי מה שאמר מורינו הגר"ח שמואלביץ זצ"ל, שמצות כבוד אב אינה במעשה בלבד, אלא עיקר ענין המצוה הוא בהערכה

והנה בפרשת וזאת הברכה (דברים לג, ה) כתיב ויהי בישרון מלך בהתאסף ראשי עם יחד שבטי ישראל, ופירשו הרמב"ן והספורנו שהדברים אמורים על מעמד הר סיני שנתאספו כל שבטי ישראל וקיבלו תורתו ומלכותו, ומבואר שזוהי בחינת יישורון, וכמש"כ הרמב"ן, רמז אל השם הנוכח, שהיה למלך על ישראל בהיותם ישרים ונאספו כל ראשי העם וכל שבטי ישראל יחד, וזה הענין של ישרות.

ובזכות מידת הישרות שהיתה בהם זכו שיתקיים בהם הכתוב (דברים ד, לה) 'אתה הראת לדעת כי ד' הוא האלוקים אין עוד מלבדו', ופירש רש"י שם וז"ל, כשנתן הקב"ה את התורה פתח להם ז' רקיעים וכשם שקרע את העליונים כך קרע את התחתונים וראו שהוא יחידי, עכ"ל, והיינו משום שעל ידי הישרות זוכים לראיה שהיא דרגה גבוהה יותר מן השמיעה, וכן מבואר ברבנו בחיי שישורון הוא לשון ראייה. [וכמו שאמרו בגמ' ר"ה (כה, ב) לא תהא שמיעה גדולה מראיה].

ומי שהולך בבטחון ובתמימות הוא זוכה לראיה ברורה וזה מביא האדם לשמחה פנימית ואושר אמיתי, והיינו כדכתיב בתהלים (קז, מב) יראו ישרים וישמחו. וישרות היא מקור השמחה כדכתיב ולישרי לב שמחה, וכן הוא בתורה כדכתיב פקודי ה' ישרים משמחי לב. והיטיבה ה' לטובים ולישרים בלבותם.

ואפשר לומר שטעם זה אנו מקדימים לומר בשמחת תורה 'אתה הראת לדעת וכו', משום

באיש עטוף הבלאים שישב מכונס בעצמו על אחד מהספסלים, ממלמל חרישית מתוך ספר התהלים שבידו.

רק כשביקש שלום ברסימנטו, הגבאי, לנעול את בית הכנסת, רק אז נחו עיניו על האיש הזר שנותר לשבת נטוע במקומו. הוא פנה אליו וביקשו לצאת. דבריו של הגבאי לא הרשימו את הזר יתר על המידה. הוא לא השיב לו מאומה. משך בכתפיו והמהם כמה המהומים. די היה בהם כדי להבהיר לגבאי כי האדם שלפניו אינו מתנגד כלל להישאר במקום כל הלילה, אדרבה, נראה שהוא דווקא מעוניין בכך. יצא הגבאי את בית הכנסת בלב תמה, נעל אותו וחזר לביתו.

למחרת בבוקר השכים שלום הגבאי קום. הגיע מוקדם בבוקר לבית הכנסת, פתח את הדלת בסקרנות, ונדהם... האיש נותר לשבת על מקומו באותה תנוחה, רכון על ספר תהלים וממלמל, כאילו לא חלפו כמה שעות טובות מאז ליל אמש.

אט-אט הוא הפך לחלק בלתי נפרד מהנוף. ימים שלמים היה האיש יושב וממלמל פרקי תהלים ללא הפסקה. אף מילה של חולין לא נשמעה מפיו. תפילותיו נמשכו שעות ארוכות כשעיניו זולגות נהרות של דמעות, ואפילו בקושי אכל. הוא לא היה עוד סתם קבצן.

פנימית שצריך להחשיב את אביו, ומטעם זה צריך להזהר מאד לדבר עם אביו ואמו בנחת ובדרך ארץ, וכמו שמצינו שיעקב דיבר עם אביו בלשון רכה, ואילו עשיו אף על פי שכיבדו במעשים מכל מקום בלבו לא כיבדו, ולכך דיבר עמו בלשון קשה יקום אבי.

וכן מבואר בגמ' קידושין (לא, א), יש מאכיל לאביו פסיוני וטורדו מן העולם, ויש מטחינו בריחים ומביאו לחיי העולם הבא, ע"כ, ופירש"י שם וז"ל, שמכבדו בדברו דברים טובים ונחומים, והמלאכה מטיל עליו בלשון רכה, עכ"ל. ובירושלמי (פאה פ"א הובא שם בתוס') גרסינן מעשה בשניהם, מעשה באחד שהיה מאכיל לאביו פסיוני פעם אחת אמר לו אביו מאין לך כל אלה אמר לו סבא מאי איכפת לך עד דטחון ואכול כלומר לעום ואכול כעין כלבים דמדשין ואוכלים א"כ הראהו שקשה עליו. ושוב מעשה באחד שהיה טחון בריחים ואב זקן היה לו ואתא ציווי לטוחנן פירוש מצות המלך בשביל אביו לבא לעבודת המלך א"ל בנו טחון ואני אלך תחתך לעבודת המלך שאין לה קצבה אם לבזיונך טב לך ואם למלקי טב לך.

ולפי זה אפשר לומר שקללה יש בה צער גדול לאביו ואמו יותר מהכאה, משום שהקללה מבטאת זלזול פנימי מלבד עצם הקללה, ובזה דבור גרוע ממעשה.

בית הכנסת הגדול במרכז העיר קושטא הלך והתרוקן.

אחרוני המתפללים שסיימו תפילת ערבית יצאו מהשער הגדול ופנו לבתיהם. איש מהם לא הבחין

ופנה אל הנוכחים בקולו הרועד "אם אין לכם בעל תוקע, מוכן אני למלא את התפקיד בשמחה". כשוך התדהמה הראשונית התעשת אחד הגבאים והציג את השאלה המתבקשת "ומניין לנו שאתה אכן יודע לתקוע?".

"אין שום בעיה" השיב ניסים וניצוץ של אור הבלית בעיניו הכבויות, "הביאו לכאן את השופר ותשפטו בעצמכם". אחד הגבאים מיהר אל הבימה נטל את השופר המסתלסל ונתן אותו בידיו של ניסים. רטט של התרגשות חלף על פניו של ניסים. הוא עצם את עיניו ככוונה קרב את פי השופר אל פיו ו... יבבה מזעזעת פולחת לכבות פרצה מפיו של השופר, בית הכנסת הגדול כולו נאחז רעד מעוצמתה של התקיעה. והתקיעה הארוכה נמשכה ונמשכה, מהדהדת באוזניים, עד שנאלצו הגבאים לעצור בו בטרם יעיר את התושבים הסמוכים משנתם באישון ליל. ניסים נאנח ומחה את הזיעה ממצחו. הגבאים היו המומים עד עמקי נפשם. תקיעה כזו לא שמעה אוזנם מעולם. מעולם לא הבינו טוב יותר את הפסוק "היתקע שופר בעיר ועם לא יחרדו".

לתקיעותיו של ניסים לא היו מתחרים רבים. מה גם שהוא ענה על כל התמונות הנדרשות מבצל תוקע בימים הנוראים, יהודי ירא שמים בעל לב שבור ומלא הכנעה לפני בוראו, והוא נבחר לתפקיד פה אחד.

קריאת התורה של ראש השנה הסתיימה. שעת תקיעת שופר הגיעה. בית הכנסת הגדול של קושטא היה מלא יהודים לבושי לבן. כולם עמדו ופניהם אל

את שמו המדויק לא ידע איש. שמועות שונות ומשונות התהלכו על עברו הלוט בערפל. איכשהו דבק בו השם 'ניסים'. הוא זכה להערכה לא מעטה.

באחד הימים נפל דבר בקהילת יהודי קושטא. רבי נתן אנקרי, בעל התוקע הקשיש שמילא את תפקידו נאמנה במשך שנות דור, התבקש לעולם שכולו טוב. הימים היו ימי חודש אלול. ראש השנה הקרוב בפתח. נוצר כורח מיידי לאתר בעל תוקע חדש שימלא את מקומו של המנוח, אלא שזו לא הייתה משימה קלה.

בית הכנסת הגדול בקושטא היה היכל גבוה ורחב ידיים. לא כל תוקע ממוצע מסוגל היה למלא את התפקיד. דרוש היה בעל תוקע שתקיעותיו יהדהדו ויישמעו היטב ברחבי בית הכנסת הגדול. באחד הימים, התכנסו גבאי וראשי הקהילה לדון בנושא שעל הפרק. שמות עלו הוצעו ונדחו בזה אחר זה. השעה הלכה והתאחרה ואף הצעה לא התקבלה על דעת כל הנוכחים.

"אולי אני יכול למלא את התפקיד", נשמע פתאום קול מוזר ולא מוכר. כל הנוכחים הביטו סביבם וחיפשו את מקור הקול. רק אחרי כמה רגעים הבחינו בדמותו של ניסים פוסעת לעברם ונאחזו בתדהמה מוחלטת.

זו הייתה לכולם הפעם הראשונה שהם שומעים את קולו של ניסים. מאז בואו לכאן עד לרגע הזה טרם פצה ניסים את פיו. הוא התקרב אל השולחן

המלכותית. הודות לכישוריו העפיל והתקדם מעלה עד שהיה לאחד מחוג ידידיו של הסולטן.

ערב אחד נערך בארמונו של הסולטן נשף גדול לכל בכירי הממלכה, שרים ואישים נכבדים. חברי הלהקה המלכותית התאמנו ממושכות על היצירות המוסיקליות שאמורות להנעים את הערב. במוחו של היהודי המומר נצנץ רעיון עוועים. הוא החליט להפוך את הערב לחוויה בלתי נשכחת...

יום לפני האירוע כשחזר לביתו חיפש בארון את השופר הישן שנותר לו מימים עברו. אחרי חיפוש ממושך מצא את השופר בין כמה פריטים בודדים שנותרו לו מתקופת היותו יהודי. הרעיון שנצנץ במוחו לא היה מורכב במיוחד. הוא יתקע בפני הסולטן ואורחיו הנכבדים בשופר, ימחיש להם את תקיעותיהם של היהודים. אח, איזה בידור זה יהיה...

הגיע הלילה הגדול. בעיצומה של השמחה עלה המומר על הבמה והשופר בידו. הוא נשא כמה דברי הסבר קצרים בפני הנוכחים "אתם רואים את הקרן הכפופה הזו" פנה בגיחוך אל השומעים, "זוהי הקרן בה תוקעים היהודים בשיאו של היום הקדוש שלהם, ראש השנה".

אחרי עוד כמה דברי להג ולעג, הושיט המומר את הפיה לפיו והחל לתקוע. אותות של זלזול ולעג נמתחו על פניהם של השרים המושופמים. תקיעה ארוכה, אחריה שברים, הוא התכוון כמוכן להמשיך אל התרועה, אלא שכאן קרה דבר מדהים. התרועה

הבימה הגבוהה שבמרכזו של בית הכנסת הגדול. על הבימה ניצב בעל התוקע, רבי ניסים, לצדו המקריא. השופר הגדול בידו האחת והמחזור פתוח מולו. לפתע, מבלי שאיש יצפה את מעשיו, הסתובב בעל התוקע הטרי לעבר הקהל. הפשיל קמעא את טליתו מעל פניו, פנה אל המתפללים הרבים ואמר בקול: "ברצוני להשמיע באוזניכם סיפור קצר".

כל המתפללים נאחזו הפתעה, הרימו את עיניהם ממחזוריהם ותלו בו את עיניהם בסקרנות. "לפני שנים רבות" פתח רבי ניסים, "חי כאן באחת מערי טורקיה, יהודי ששימש כבעל תוקע באחד מבתי הכנסיות הגדולים. שנים רבות מילא את התפקיד כראוי.

התקיעות יצאו תחת ידיו צלולות וחדות בקלות וללא קושי.

ללא כל סיבה הנראית לעין, החל אותו יהודי להידרדר מדחי אל דחי. התרחק מיהדותו ועמו, תחילה בסתר ובהמשך בגלוי. אחיו היהודים שהבחינו במצבו הקלוקל החלו להתרחק ממנו ונזהרו לא לבוא עמו בשיחה. כשחש בכך גמלה בלבו ההחלטה להתאסלם רח"ל ולהתנתק כליל מבני עמו.

המוסלמים קיבלו אותו לדתם בתרועות שמחה. הוא הפך למפורסם. שמו הלך והגיע עד הסולטן שביקש לראות את פניו. כיון שהיה בעל חוש מוסיקלי מפותח התקבל בקלות למקהלת הנגנים

פניו של הרב. "אין בכך כל פלא" השיב הרב, "שב ואסביר לך את העניין".

"התקיעות בראש השנה" פתח הרב, "נועדו כידוע כדי לבלבל את המקטרגים והמשטינים עלינו. בשופר ישנם שלושה מיני קולות, תקיעה שברים ותרועה,

בזכותם מבקשים אנו לעורר את זכות שלושת האבות, אברהם יצחק ויעקב. התקיעה החלקה הפשוטה היא כנגד אברהם אבינו.

"ואולם כידוע לאברהם אבינו היה בן נוסף, ישמעאל, ואף הוא תובע את זכותו, לפיכך יש לאומות העולם אחיזה מסוימת בכוחה של תקיעה זו. השברים הן כנגד יצחק אבינו, אך גם כאן יש לגויים אחיזה כלשהי, שהרי ליצחק היה בן נוסף ושמו עשו ואף הוא תובע את שלו בזכות אבותיו.

"התרועה, לעומת זאת, מכוונת כנגד יעקב אבינו שכל בניו היו שבטי י-ה. בתרועה זו אין לגויים אף שמץ של אחיזה. זו כולה של ישראל היא. לגויים אין כל שייכות אליה. ועל כך אנו אומרים בראש השנה "אשרי העם יודעי תרועה", תרועה דווקא ולא תקיעה או שברים, כי התרועה שייכת אך ורק לעם ישראל.

"אם כך" סיים הרב, "אין כל פלא שלא עלה בידך לתקוע דווקא את התרועה, מאז המרת את דתך שוב אינך נמנה על 'יודעי תרועה' ... צמרמורת עזה פילחה את לבו של המומר שקלט פתאום את

לא הסכימה לצאת בשום אופן מהשופר. הוא ניסה שוב ושוב לתקוע אך-לא הועיל. פניו האדימו והזיעו, אך התרועה מיאנה לצאת בעקשנות בלתי מוסברת. במקומה יצאו שברי קולות מוזרים ומשונים. הלעג והגיחוך התחלפו באחת בפרצי צחוק. כל החוגגים צחקו למושבתו של התוקע ופניו חפו מבושה.

הוא עזב את האירוע במהירות ואץ רץ לביתו כל עוד נשמתו בו.

נכנס לביתו והגיף אחריו את הדלת, נטל שוב את השופר לפיו והחל לתקוע. מה שקרה על הבמה חזר ונשנה בביתו בדיוק רב. התקיעה והשברים יצאו מפיו היטב ללא קושי. כשהגיע לתרועה, כאן נעלמו יכולותיו המרשימות. "מה קורה לי" לא הצליח המומר להבין "איך נמחקות להן בבת אחת כל השנים בהם שימשתי כבעל תוקע מומחה?...".

הוא היה מספיק חכם בכדי להבין שיש דברים בגו, אך ההסבר נשגב מבינתו. כמה ימים התהלך סהרורי שקוע במחשבות. משלא מצא תשובה מניחה את הדעת קם ועלה באישון ליל אל הגאון רבי אברהם אפומאדו זצ"ל, רבה של קושטא בעת ההיא.

הרב התמלא פליאה למראה פניו של המומר בביתו. "כבוד הרב" פתח המומר מיד, "אינני מבין מדוע את התקיעה והשברים עולה בידי לתקוע על נקלה, ואילו את התרועה אינני מצליח בשום אופן. מה הסוד כאן?" אף שמץ של תמיהה לא הופיע על

כולם, אף שכבר הכירו את המעשה על בריו, התרגשו אף הם והתעוררו לשוב בתשובה על כל מעשיהם. הפעם, לקראת סוף הסיפור הוסיף ניסים פרט אחד קצר לסיפורו. פרט אחד ששינה את כל התמונה כולה.

"שמו של אותו יהודי היה ניסים... אני הוא בעל המעשה" גילה ניסים לראשונה לכל המתפללים ההמומים. כמה ימים לאחר אותו ראש השנה השיב ניסים, בעל התוקע, את נשמתו הממורקת - ליוצרה.

ומצאתי, שאת הסיפור בקצרה כבר כתב הגאון רבי אליהו הכהן מאיזמיר זצ"ל בעל ה'שבט מוסר', בספרו 'עיני העדה' (פרשת נצבים, דף מט;). רק ללא הסברו המפורט של הרב, ע"ש בהמשך דבריו הנפלאים.

(אור לישרים גל' קבלת שבת)

פלוני אלמוני, יהודי זקן, התגלגל בבתי חולים עד שלרופאים נמאס ממנו. אין מה להשקיע בו, שילך הביתה, שילך למושב זקנים, העיקר לא פה. אבל הוא במצבו צריך בית חולים? אז צריך... השם ישמור ויציל.

התערב בעניינו מרן הגאון רבי שלמה זלמן אויערבאך זצ"ל. התקשר לאחד ממקורביו, אברך מוכשר ודומיננטי, סיפר לו על הזקן שנמצא בבית מושלך ועוזב לנפשו ושאל מה ניתן לעשות עבורו כדי שיסכימו לאשפוז אותו בבית החולים.

משמעות התנתקותו מעמו וצור מחצבתו. דמעות עלו בעיניו. לראשונה מאז המיר את דתו הוא חש בכמיהה עמוקה מאין כמוה לשוב חזרה אל יהדותו...

הדמעות הבודדות הפכו מהרה לבכי תמרורים סוער. הוא נפל לרגליו של הרב וביקש ממנו דרך תשובה מיידית. הרב הורה לו לעזוב את כל עסקיו, לעבור לעיר מרוחקת ולהקדיש את שארית חייו לתורה ועבודת ה', לתפילות ולאמירת תהלים. כך יוכפר לו על מעשיו וחטאיו.

"אותו יהודי" סיים ניסים התוקע את סיפורו המופלא "חזר לעמו ולמולדתו, לימים לאחר ששב בתשובה שלמה התמנה שוב לבעל תוקע בראש השנה". דממה שררה בבית הכנסת. כולם הקשיבו כמרותקים לסיפורו של התוקע. והוא? הוא לא המתין לתגובותיהם של השומעים, הפך את פניו לעבר ארון הקודש ופתח בזעקה בברכות תקיעת שופר.

מאז אותה שנה שימש ניסים בקביעות כבעל תוקע בקהילת קוישטא. התקיעות הפכו למסורת קבועה בידו וגם... הסיפור. מדי שנה לפני שהחל בתקיעות היה מקדים ומספר את המעשה הזה בפני הקהל בהתרגשות רבה. המתפללים התקשו להבין מדוע הוא בוחר לספר דוקא את המעשה הזה, אך איש לא אזר עוז לשאול אותו לסיבת הדבר.

שנה אחת לפני התקיעות עמד ניסים וסיפר את המעשה בהתרגשות יוצאת מן הכלל. השומעים

"עשיתי ככל אשר צויתני", הודיע האברך לרבי שלמה זלמן, ועל פניו מרוח חיוך גדול של מנצח. הוא סיפר על ההתרחשות שהווייתה, ולא הצליח לבלוע את הצחוק נוכח האפיזודה המעציבה והמשעשעת כאחד.

החברה'מן לא ציפה לתגובה הבאה, כפי שנשמעה מפיו של פוסק הדור.

"הסיפור שלך טוב, אבל הצחוק שלך לא טוב. הלוא עברת על איסור דאורייתא של שקר, גנבת את דעת הבריות, סיפרת להם שהזקן היה שרוע ברחוב יפו, שאתה לא מכיר אותו. אז לשמחה מה זו עושה?"

"תבכה, תספר בעצב: רביה, אני רימית, אך לצערי נאלצתי לעשות זאת. רביה, אני שיקרתי, אבל זה היה פיקוח נפש". (אור לישרים הובא ע"י הרב פנחס זרביב מכון למעשה לתגובות ולחומר נוסף

p0583271323@gmail.com

גלגלי מוחו של החברה'מן סובבים במהירות, אך רעיון אין. "רביה", הוא מתחנן, "תנו לי עצה". ומרן הגרש"ז לא מבין. "נו, אם היתה לי עצה הייתי מבקש להתייעץ?"

עצר האברך את המונית הראשונה, נסע הישר לבית הזקן, הוריד אותו, הכניס אותו למונית ונקב באוזני הנהג בשם אחד מבתי החולים של ירושלים. המונית עצרה בכניסה לחדר מיון, שם מיהר האברך להשיב אותו על מיטה פנויה.

"מה זה? מה זה?" הסתערו עליו אנשי הצוות הרפואי.

מכיוון שההגנה הכי טובה היא התקפה, השיב להם: "מה זה 'מה זה'? זה יהודי שמצאתי שרוע על הכביש ברחוב יפו. האם לדעתכם היה צריך להשאיר אותו למוות?"

"רגע, רגע", מנסה אחד הרופאים להשתלט על המצב.

"מי זה האישה הזו?"

"אינני יודע", משיב האברך ורגליו נושאות אותו החוצה.

בעודו ניצב ליד הדלת משיגה אותו צעקת הרופא: "הלן, הזקן הזה מוכר לי. בוא תיקח אותו בחזרה". והאברך מציע: "תסחוב אותו אתה לרחוב יפו, לא אני".

ברירה היתה להם? הזקן התקבל לאשפוז.